

Zatvorski sustav u RH

Borzić, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:771584>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-30**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

Ivan Borzić

ZATVORSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

Završni rad

Šibenik, 2023.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

ZATVORSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ
Završni rad

Kolegij: Nova javna uprava

Mentor: Ivan Rančić, mag. iur., v. pred.

Student: Ivan Borzić

Matični broj studenta: 1219063041

Šibenik, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Ivan Borzić, student Veleučilišta u Šibeniku, JMBAG 1219063041 izjavljujem pod materijalnom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na preddiplomskom stručnom studiju Upravni studij pod naslovom: Zatvorski sustav u Republici Hrvatskoj isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, 15.09.2023.

Student:

Ivan Borzić

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKE ODREDNICE I PRAVNE MJERE ZATVORSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	2
2.1. Općenito o sustavu	2
2.2. Tijela sustava	6
2.3. Zaposlenici sustava	8
2.4. Kategorije, prava i zaštita zatvorenika	11
2.4.1. Osuđeni zatvorenici	12
2.4.2. Zatvorenici s psihičkim teškoćama i/ili poremećajima zdravlja	14
2.4.3. Zatvorenici koji su uhićeni ili čekaju suđenje	15
2.4.4. Civilni zatvorenici	15
2.4.5. Osobe uhićene ili pritvorene bez podizanja optužnice	16
2.5. Tretman i pogodnosti zatvorenika.....	17
2.6. Pravne mjere za zatvorenike	19
3. STATISTIČKI PODACI ZA 2021. GODINU	23
3.1. Zatvorenici	23
3.1.1. Zatvorenici na izvršavanju kazne zatvora	23
3.1.2. Maloljetnici	26
3.1.3. Zatvorenici starije životne dobi.....	27
3.1.4. Osobe lišene slobode s invaliditetom.....	28
3.1.5. Zatvorenici ovisnici	28
3.2. Zaposlenici.....	30
3.2.1. Popunjenost radnih mjesta	31
3.2.2. Privremena nesposobnost za rad	32
3.2.3. Izobrazba i psihološka potpora.....	33
4. ODNOS BROJA ZAPOSLENIKA I ZATVORENIKA U KAZNIONICI I ZATVORU U ŠIBENIKU	34
5. ZAKLJUČAK.....	37

LITERATURA	38
POPIS SLIKA.....	39
POPIS TABLICA	40
POPIS GRAFIKONA.....	41

ZATVORSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

IVAN BORZIĆ

Put Kamenjaka 72, iborzig@vus.hr

Sažetak rada

Zatvorski sustav predstavlja vrlo kompleksan sustav te se nerijetko u literaturi ističe činjenica da je posao u zatvoru jedan od najtežih uopće. Naime, zatvorsko osoblje ima zadatak da brine o zatvorenicima, a da pri tome vodi računa o njihovoj, ali i svojoj sigurnosti. Također, prema svakom je zatvoreniku neophodno postupanje na način da se uvažavaju njegove specifičnosti, želje i potrebe, poštujući sva njegova prava. Dakle, svaki zatvorski zaposlenik, ovisno o domeni i ovlastima, mora biti usmjeren, prvenstveno, ostvarenju ciljeva izvršavanja kazne, ali i smanjenju štetnih posljedica koje uzrokuje život u zatvoru. Pri tome je najvažnije da se prema svakom zatvoreniku postupa čovječno, uz paralelno poštivanje njegova dostojanstva. U ovom će se završnome radu, osim teorijske podloge, prikazati i statistički podaci hrvatskog zatvorskog sustava s ciljem dobivanja zaključka o funkcioniranju istoga. Također, kratak osvrt će se dati i na dostupne podatke o broju zatvorenika i zaposlenika u Kaznionici i zatvoru u Šibeniku u 2022. godini.

Ključne riječi: zatvorski sustav, zatvorsko osoblje, zatvorenik, Kaznionica i zatvor u Šibeniku
(37 stranica / 3 slike / 10 tablica / 6 grafikona / 15 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku

Mentor: Ivan Rančić, mag. iur., v. pred.

Rad je prihvaćen za obranu:

BASIC DOCUMENTATION CARD

Polytechnic of Šibenik

Final paper

Department of Administration

Undergraduate professional study of Administration

THE PRISON SYSTEM IN THE REPUBLIC OF CROATIA

IVAN BORZIĆ

Put Kamenjaka 72, iborzic@vus.hr

Abstract

The prison system is a very complex system, and the fact that work in prison is one of the most difficult is often highlighted in the literature. Namely, the prison staff has the task of taking care of the prisoners, while taking care of their safety as well as their own. Also, it is necessary to treat every prisoner in a way that respects his specificities, wishes and needs, respecting all his rights. Therefore, every prison employee, depending on the domain and powers, must be focused, primarily, on achieving the goals of serving the sentence, but also on reducing the harmful consequences caused by life in prison. In doing so, the most important thing is that each prisoner is treated humanely, with parallel respect for his dignity. In this final paper, in addition to the theoretical basis, statistical data of the Croatian prison system will be presented with the aim of reaching a conclusion about the functioning of the same. Also, a brief overview will be given of the available data on the number of prisoners and employees in the Penitentiary and Prison in Šibenik in 2022.

Keywords: the prison system, the prison staff, prisoners, the Penitentiary and Prison in Šibenik

(37 pages / 3 figures / 10 tables / 6 charts / 15 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic of Šibenik

Supervisor: Ivan Rančić, mag. iur., v. pred.

Paper accepted:

1. UVOD

Zatvorski sustav iznimno je kompleksan sustav zbog čega je vrlo važno da je učinkovito pravno propisan te da se isti propisi i zakoni poštuju. Funkcioniranje hrvatskog zatvorskog sustava financira se iz sredstava Državnog proračuna Republike Hrvatske. U njegovom su središtu zatvorenici i njihovo izvršavanje kazne zatvora pri čemu se posebno naglašavaju zadaće sustava, a to su: zaštita društva od počinitelja kaznenih djela i ostvarivanje cilja izvršavanja kazne zatvora (organiziranje života zatvorenika i njihova motivacija da se osposobe za samostalni život na slobodi u skladu s društvenim normama). Dakle, osim čovječnog ponašanja i poštivanja dostojanstva osobe koja izvršava kaznu zatvora, svrha izvršavanja kazne zatvora jest, i njegovo osposobljavanje za život. Upravo zato kaznena tijela zatvorskog sustava čine sve što je u njihovoj moći da život zatvorenika učine što više sličnim onome na slobodi i da mu pomognu da razvije osjećaj odgovornosti, ali i samopoštovanja. Ovisno o odlukama sudova, u zatvorskom sustavu borave zatvorenici koji imaju status zatvorenika, istražnog zatvorenika, prekršajnog kažnjenika, pojedinca u prekršajnom zadržavanju i maloljetnika.

Svrha i cilj ovog završnog rada je pojašnjenje teorijskih odrednica i pravnih mjera zatvorskog sustava u Republici Hrvatskoj s prikazom statističkih podataka o istome.

Ovaj je završni rad strukturiran u pet poglavlja od kojih je prvo uvodno. U drugom poglavlju definira se hrvatski zatvorski sustav, prikazuju se njegova tijela i zaposlenici te se navodi teorijska podloga i pravne mjere koje se odnose na zatvorenike. Treće poglavlje obuhvaća statističke podatke o zatvorenicima i zaposlenicima hrvatskog zatvorskog sustava u 2021. godini, a u četvrtom se poglavlju prikazuju podaci o broju zaposlenika i zatvorenika u Kaznionici i zatvoru u Šibeniku. Potom slijede zaključna razmatranja autora, popis literature korištene prilikom pisanja rada, popis slika, tablica i grafikona.

2. TEORIJSKE ODREDNICE I PRAVNE MJERE ZATVORSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Zatvorski sustav i njegovo funkcioniranje financira se iz sredstava Državnog proračuna Republike Hrvatske. Izvršavanje kazne zatvora i mjere istražnog zatvora nadziru tijela državne vlasti, Ministarstvo pravosuđa, županijski sudovi, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo znanosti, prosvjete i sporta, pučki pravobranitelj, pravobranitelj za djecu, pravobranitelj za ravnopravnost spolova i pravobranitelj za osobe s invaliditetom, a nadzor nad postupanjem sa zatvorenicima Europski odbor za sprječavanje mučenja, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja Vijeća Europe (CPT). U te se nadzore povremeno uključuju i nevladine udruge koje se bave zaštitom ljudskih prava, a njihova prisutnost povećava transparentnost zatvorskog sustava te nivo zaštite ljudskih prava zatvorenika jer oni, u pravilu, ukazuju na opće probleme (MUP – O zatvorskome sustavu, 2023).

2.1. Općenito o sustavu

Hrvatski zatvorski sustav, tj. uprava za zatvorski sustav i probaciju obuhvaća 25 ustrojstvenih jedinica, a općenito se dijeli kako je prikazano na slici 1.

Slika 1. Zatvorski sustav Republike Hrvatske

Izvor: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-zatvorski-sustav-i-probaciju/6307>

Iz slike 1. je vidljivo da se unutar Uprave za zatvorski sustav i probaciju nalaze Odjel za psihološku potporu službenicima zatvorskog sustava i probacije, Središnji ured za zatvorski sustav, Središnji ured za probaciju, probacijski uredi, kaznionice, odgojni zavodi, zatvori i centri. Kao što je vidljivo, unutar Središnjeg ureda za zatvorski sustav ustrojena je jedna služba i četiri sektora, probacijskih ureda ima 14, šest kaznionica i jedna zatvorska bolnica, dva odgojna zavoda, dva centra i 14 zatvora.

Osnovni su zadaci zatvorskog sustava:

- zaštita društva od počinitelja kaznenih djela i
- ostvarivanje svrhe izvršavanja kazne zatvora pod kojom se podrazumijeva organiziranje života zatvorenika i njihova motivacija da se osposobe za samostalni život na slobodi poštujući norme društva (MUP - zatvorski sustav, 2023).

Ponašanje kojim bi se ugrozilo dostojanstvo ljudi, pogoršala kvaliteta njihova života, zaštita osnovnih prava ljudi ili se, pak, uskratilo pravo na zaštitu zdravlja, još bi dodatno pogoršalo patologiju ponašanja osoba koje su lišene slobode. Navedeno bi uzrokovalo još veću štetu za društvo nakon vraćanja tih osoba na slobodu, po isteku njihove kazne. U skladu s time, svrha izvršavanja kazne zatvora jest, osim čovječnog ponašanja i poštivanja dostojanstva osobe koja izvršava kaznu zatvora, osposobljavanje zatvorenika za život sukladno pravilima društva. Kaznena tijela zatvorskog sustava čine sve što mogu s ciljem da život zatvorenika učine što sličnijim onome na slobodi i da mu pomognu da razvije osjećaj odgovornosti. U skladu s odlukama sudova, u zatvorskom sustavu borave zatvorenici koji imaju status:

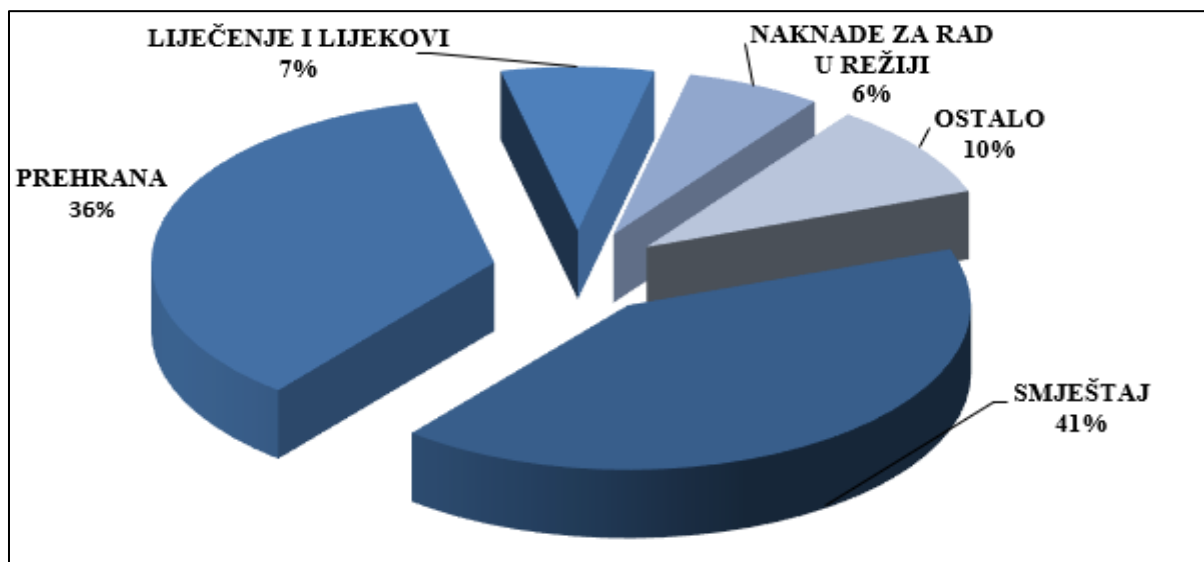
- istražnog zatvorenika (pojedinaac kojemu je određen istražni zatvor),
- prekršajnog kažnjnika (pojedinaac kojemu je kazna zatvora izrečena u prekršajnom postupku ili je umjesto novčane kazne izrečena kazna zatvora),
- zatvorenika (pojedinaac kojemu je izrečena kazna zatvora zbog kaznenog djela koju izdržava u kaznionici ili zatvoru, a podrazumijeva i pojedinca protiv kojega se primjenjuje mjera istražnog zatvora),
- pojedinca u prekršajnom zadržavanju (pojedinaac kojemu je određeno zadržavanje po nekoj od osnova za zadržavanje Prekršajnog zakona) i
- maloljetnika (pojedinaac kojemu je izrečena odgojna mjera) (MUP - zatvorski sustav, 2023).

Izvršavanje kazne zatvora počinje slanjem zatvorenika u kaznionicu ili zatvor, a izvršavanje odgojne mjere slanjem maloljetnika u odgojni zavod za što je nadležan županijski sud. Financiranje izvršavanja kazne zatvora obavlja se iz sredstava državnog proračuna, a dodatne je prihode moguće ostvariti radom zatvorenika i ta se sredstva koriste za podizanje standarda zatvorenika.

Prosječni dnevni trošak po osobi lišenoj slobode u 2021. je godini iznosio 426,16 kuna što je za 1,5 % više u odnosu na 2020. godinu. Ukoliko se uzmu u obzir samo direktni troškovi zatvorenika, prosječni dnevni trošak po osobi lišenoj slobode iznosio je 52,67 kuna, što je za 4% više u odnosu na prethodnu godinu (MUP - Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

Strukturu direktnih troškova čine:

- smještaj (energenti) - 41,39% (21,80 kn),
- prehrana - 35,54% (18,72 kn),
- liječenje i lijekovi – 7,21% (3,80 kn),
- naknade za rad u režiji – 6,40% (3,37 kn) i
- ostalo (potrošni materijal, razne aktivnosti itd.) – 9,46% (4,98 kn).

Grafikon 1. Struktura direktnih troškova zatvorenika u 2021. godini

Izvor: vlastita izrada autora (prema: MUP - Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu)

Tablica 1. prikazuje ukupne i direktne troškove po zatvoreniku u 2021. godini u svim hrvatskim zatvorima, kaznionicama i odgojnim zavodima.

Tablica 1. *Ukupni i direktni troškovi po zatvoreniku u 2021. godini*

KAZNENO TIJELO	UKUPNI TROŠAK		DIREKTNI TROŠAK	
	Dnevno po zatvoreniku (u kn)	INDEX odnos na prosjek	Dnevno po zatvoreniku (u kn)	INDEX odnos na prosjek
Zatvorska bolnica u Zagrebu	714,58	168	68,81	131
Kaznionica u Glini	307,92	72	46,38	88
Kaznionica u Lepoglavi	455,35	107	58,19	110
Kaznionica u Lipovici-Popovači	558,96	131	87,64	166
Kaznionica u Požegi	599,43	141	66,45	126
Odgojni zavod u Požegi	687,37	161	40,85	78
Kaznionica u Turopolju	636,98	149	45,68	87
Odgojni zavod Turopolje	1.222,89	287	82,52	157
Kaznionica u Valturi	961,17	226	56,19	107
Zatvor u Bjelovaru	263,44	62	33,12	63
Zatvor u Dubrovniku	413,15	97	35,10	67
Zatvor u Gospiću	464,19	109	52,46	100
Zatvor u Karlovcu	508,94	119	31,08	59
Zatvor u Osijeku	284,27	67	34,43	65
Zatvor u Požegi	433,55	102	44,59	85
Zatvor u Puli - Pola	355,87	84	40,88	78
Zatvor u Rijeci	318,01	75	41,08	78
Zatvor u Sisku	0,00	0	0,00	0
Zatvor u Splitu	313,96	74	43,46	83
Zatvor u Šibeniku	370,42	87	43,17	82
Zatvor u Varaždinu	335,55	79	35,51	67
Zatvor u Zadru	409,28	96	44,93	85
Zatvor u Zagrebu	367,43	86	69,32	132
PROSJEČNO	426,16	100	52,67	100

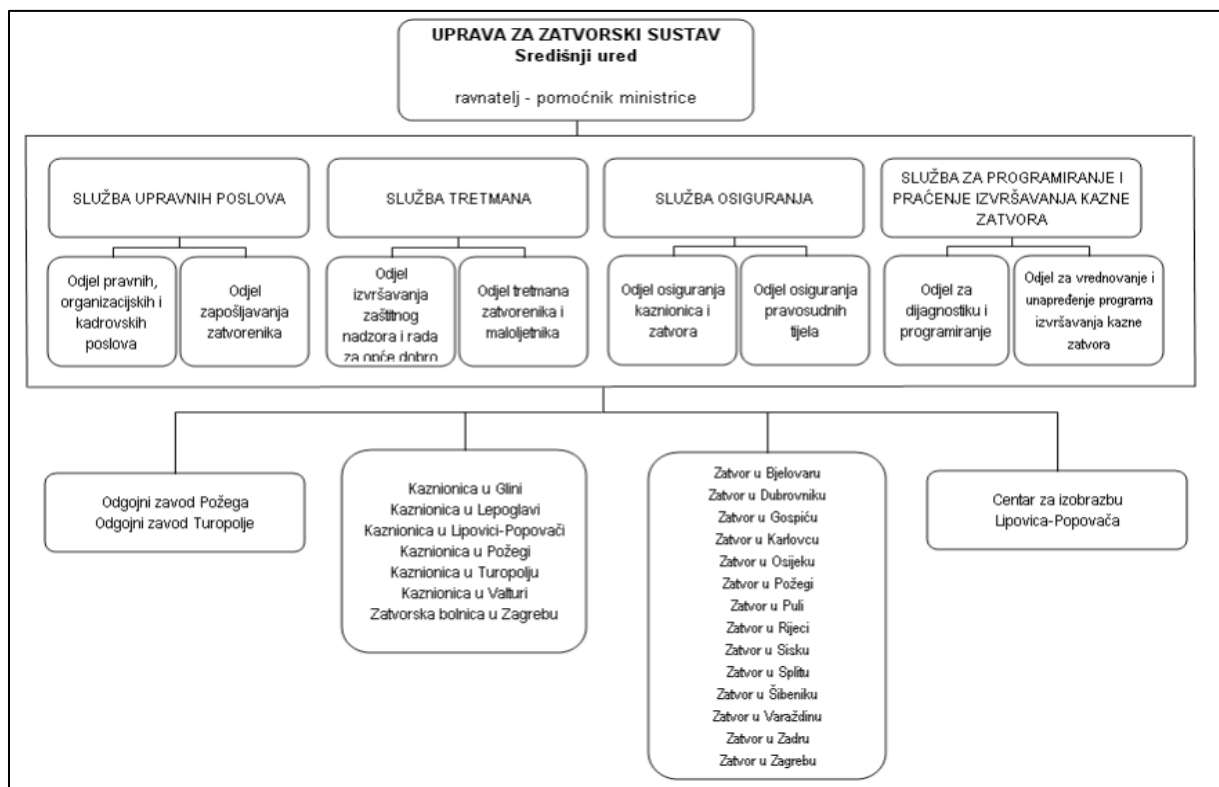
Izvor: vlastita izrada autora (prema: MUP - Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu)

Iz ove je tablice vidljivo da su daleko najviši ukupni dnevni troškovi u 2021. godini bili u odgojnom zavodu Turopolje, i to viši za 187% u odnosu na prosječne troškove.

Najviši direktni dnevni troškovi bili su u Kaznionici u Lipovici-Popovači (za 66% viši u odnosu na prosjek). Troškovi Kaznionice u Glini, Zatora u Bjelovaru, Dubrovniku, Puli, Rijeci, Sisku, Splitu, Šibeniku, Varaždinu, Zadru i Zagrebu ispodprosječni su. Potrebno je napomenuti da je prikazani prosječni dnevni trošak po zatvoreniku u Kaznionicama u Požegi i Turopolju smanjen za prosječne troškove prehrane jer se isti odnose na maloljetnike u Odgojnim zavodima u Požegi i Turopolju.

2.2. Tijela sustava

Tijela zatvorskog sustava Republike Hrvatske, tj. njegovu upravu čine razne službe i odjeli kako je prikazano na slici 2.

Slika 2. Struktura Uprave za zatvorski sustav Republike Hrvatske

Izvor: vlastita izrada autora

Iz slike 2. se vidi da Središnjim uredom Uprave za zatvorski sustav rukovodi ravnatelj koji je pomoćnik ministrice, a isti obuhvaća Službu upravnih poslova, Službu tretmana, Službu osiguranja i Službu za programiranje i praćenje izvršavanja kazne zatvora.

Služba upravnih poslova obuhvaća Odjel pravnih, organizacijskih i kadrovskih poslova te Odjel zapošljavanja zatvorenika. U sklopu Službe tretmana djeluju Odjel izvršavanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro te Odjel tretmana zatvorenika i maloljetnika. Služba osiguranja obuhvaća Odjel osiguranja kaznionica i zatvora te Odjel osiguranja pravosudnih tijela, a Služba za programiranje i praćenje izvršavanja kazne zatvora obuhvaća Odjel za dijagnostiku i programiranje te Odjel za vrednovanje i unapređenje programa izvršavanja kazne zatvora. Svi su oni zaduženi za upravljanje radom svih odgojnih centara, kaznionica i zatvora kao i Centra za izobrazbu Lipovica-Popovača.

Kazne zatvora koje su izrečene u trajanju duljem od šest mjeseci izvršavaju se u šest kaznionica i jednoj zatvorskoj bolnici. Pri tome je Kaznionica u Požegi jedina u kojoj kaznu izdržavaju osobe ženskog spola. S obzirom na stupanj sigurnosti i slobodu kretanja zatvorenika, kaznionice mogu biti zatvorenog, poluotvorenog ili otvorenog tipa. Zatvorenog su tipa kaznionice u Glini i Lepoglavi, a tu se ubraja i Zatvorska bolnica u Zagrebu. Kaznionica u Lipovici-Popovači i Kaznionica u Turopolju su poluotvorenog tipa, dok je kaznionica u Valturi otvorenog tipa. Kaznionica u Požegi za žene jest zatvorenog tipa, ali ima i poluotvorene i otvorene odjele. U Kaznionici u Požegi postoje i zatvoreni te poluotvoreni odjel za izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora te poseban poluotvoreni odjel za punoljetne muškarce (Babić i sur., 2006).

Mjera pritvora, kazna zatvora kraća od šest mjeseci, kazna zatvora izrečena u prekršajnom postupku i kazna zatvora kojom je zamijenjena novčana kazna izvršava se u „četrnaest zatvora, i to u Bjelovaru, Dubrovniku, Gospiću, Karlovcu, Osijeku, Požegi, Puli, Sisku, Splitu, Šibeniku, Zadru, Varaždinu i Zagrebu“ (Babić i sur., 2006., str. 687.).

Svaki je od tih zatvora zatvorenog tipa, a u zatvorima u Gospiću, Puli, Šibeniku i Zagrebu utemeljeni su posebni odjeli za izvršavanje kazne zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci. Odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod koja se izriče maloljetnim počiniteljima kaznenih djela izvršava se u Odgojnom zavodu Turopolje (za maloljetnike) i Odgojnom zavodu Požega (za maloljetnice) (Babić i sur., 2006).

Dakle, u slučaju izrečenih kazni u trajanju duljem od šest mjeseci osobe se šalju u zatvore koji su najbliži njihovom mjestu prebivališta, ali se najprije šalju u Centar za dijagnostiku u Zagrebu. U tom se centru obavljaju poslovi „medicinske, socijalne, psihološke, pedagoške i kriminološke obrade zatvorenika u svrhu njihove klasifikacije, predlaganja donošenja orijentacijskog programa izvršavanja kazne zatvora te predlaganja kaznenog tijela u kome će zatvorenik izdržavati kaznu zatvora“ (Ministarstvo pravosuđa, 2013).

2.3. Zaposlenici sustava

Zaposlenici zatvorskog sustava nemaju niti malo jednostavan posao, a glavni zadatak osoblja zatvora jest organizacija istih na način da društvo bude zaštićeno od opasnih počinitelja kaznenih djela. Dok je za pojedine zatvorenike potrebna vrlo visoka razina sigurnosti kako bi se ostvarila svrha izvršavanja zatvorske kazne, za druge je dovoljna i minimalna razina osiguranja. Zatvorsko se osoblje nalazi u vrlo bliskom kontaktu s osobama različitih karakteristika, zrelosti, svjetonazora, kulturnih navika, potreba i sposobnosti, a nerijetko i s osobama različitih poremećaja osobnosti. Prema svakoj od tih kategorija osoba treba postupati na način da se uvažavaju njihove posebnosti i specifične potrebe te istovremeno poštivati njihovo dostojanstva i prava. Istovremeno, zatvorsko osoblje ima zadatak organizacije zatvora na način da su to sigurna mjesta za njih same i za zatvorenike. Siguran zatvor ne predstavlja samo zid i nadzor već i stručan rad, komunikaciju, pravednost i dosljednost u postupanju kao i organizaciju i poticanje što više različitih aktivnosti i programa te stvaranje atmosfere povjerenja. Osim toga, zatvorsko osoblje treba biti u stanju organizirati život u zatvorima na način da se zatvoreniku već od njegova dolaska na izvršavanje kazne omogući priprema za kasniji život na slobodi. Naime, zatvorenike je potrebno motivirati na način da im vrijeme koje provedu u zatvoru kasnije omogući odgovorno ponašanje nakon što izađu iz zatvora te ih motivirati da se obrazuju i radno osposobe za samostalan život u skladu s normama društva. Sve se ove zadaće odnose na svo zatvorsko osoblje neovisno o tome tko radi koji posao. Naime, svaki posao mora biti usmjeren ostvarenju ciljeva izvršavanja kazne ali, istovremeno, i umanjenju štetnih posljedica koje uzrokuje život u zatvoru (Babić i sur., 2006).

Takav kompleksan i zahtjevan posao mogu obavljati samo ljudi koji su iznimno motivirani te koji posjeduju posebne osobine i sposobnosti. Upravo se zato, prilikom zapošljavanja zatvorskog osoblja, posebna pozornost usmjerava na pravilan odabir. Iako zatvorsko osoblje radi 24 sata dnevno, i to svaki dan, i dalje se u Republici Hrvatskoj bilježi nedovoljan broj istog. Kao posljedica se javlja otežano svakodnevno obavljanje tih poslova i postupanje sa zatvorenicima, a većina zaposlenika ima zabilježen velik broj prekovremenih sati, posebno oni koji su zaposleni u području osiguranja (pravosudni policijski službenici). Zbog specifičnosti poslova izvršavanja kazne zatvora i podizanja kvalitete programa izvršavanja kazne zatvora, u Centru za izobrazbu zaposlenika zatvorskog sustava održava se stalna edukacija zatvorskog osoblja. Svaki službenik zatvorskog sustava dodatno se educira o tretmanu zatvorenika koji su ovisnici o drogama ili alkoholu kao i o prevenciji zloporabe droge. Također, službenici se educiraju i o tretmanu zatvorenika koji su oboljeli od PTSP-a, hepatitisa i AIDS-a, ali i o prevenciji suicida i drugih rizičnih ponašanja te o komunikacijskim vještinama i o timskom radu (Babić i sur., 2006).

Kao što je već rečeno, rad u zatvorskom sustavu vrlo je kompleksan i zahtjevan te se može reći da je čak i jedan od najzahtjevnijih poslova uopće. Tu se posebno podrazumijevaju poslovi osiguranja, tretmana i zdravstvene zaštite zatvorenika (MUP – rad u zatvorskom sustavu, 2023).

Za poslove osiguranja zaduženi su službenici pravosudne policije, a u te poslove spadaju dežurstvo, vanjsko i unutarnje osiguranje, pretraga te nadzor nad zatvorenicima koji kaznu služe u zatvoru ili kaznionici, kao i maloljetnicima koji izvršavaju odgojne mjere. Pravosudni policijski službenici imaju zadatak i da održavaju unutarnji red i stegu između zatvorenika, da štite državne službenike i namještenike, posjetitelje, ali i da brinu o posjetiteljima, imovini i objektima zatvora, kaznionica i odgojnih zavoda. Također, oni sudjeluju u provođenju pojedinačnih programa izvršavanja kazne zatvora te imaju ovlasti i obvezu poduzimati sve radnje vezane za izvršavanje kazne zatvora te mogu primijeniti i sredstva prisile i vatreno oružje. Pravosudni policijski službenici imaju, tijekom svog rada, povećanu opasnost za svoje zdravlje i život zbog nasilja te izloženosti zaraznim bolestima, a rade u smjenama, na državne blagdane i neradne dane te su pripravnici i, pri tome, izloženi stresu.

Upravo zbog takvog kompleksnog posla te njegove težine i naravi kao i specifičnih uvjeta rada 12 mjeseci provedenih na takvim poslovima računa se kao 16, odnosno 14 mjeseci staža osiguranja (MUP – rad u zatvorskom sustavu, 2023).

Poslove tretmana obavljaju visoko obrazovani službenici, a njihov je zadatak utvrđivanje aktivnosti i postupaka sa zatvorenicima tijekom izdržavanja kazne zatvora, predlaganje, provođenje i praćenje pojedinačnih programa izvršavanja kazne zatvora te provođenje sigurnosnih mjera koje su izrečene uz kaznu zatvora. Osim toga, ovi službenici obrazuju zatvorenike, organiziraju njihovo slobodno vrijeme, izrađuju stručna mišljenja vezana za izvršavanje kazne zatvora te izrađuju program prihvata nakon otpusta zatvorenika. Za poslove zdravstvene zaštite zatvorenika zaduženi su zatvorski liječnici i drugi službenici medicinske struke koji zatvorenicima pružaju zdravstvenu skrb te su sudionici provedbe pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora (MUP – rad u zatvorskom sustavu, 2023).

Kako bi promjene ponašanja zatvorenika bile što vidljivije i bolje, u zatvorskom sustavu svoj doprinos daju i njegovi drugi službenici.

U te se službenike ubrajaju:

- strukovni učitelji (obavljaju poslove rada i strukovne izobrazbe zatvorenika kako bi oni mogli obavljati poslove i koristiti sredstva zaštite na radu),
- upravni radnici (obavljaju upravne poslove kojima se osiguravaju uvjeti prehrane, smještaja, opreme i pravne pomoći zaposlenicima),
- financijsko-knjigovodstveni radnici (obavljaju financijsko-knjigovodstvene poslove kojima organiziraju prodavaonice za zatvorenike, njihove pologe, obračune i isplate naknade za rad te procjenjuju i prodaju predmete koje su izradili zatvorenici) (MUP – rad u zatvorskom sustavu, 2023).

Ukoliko dođe do povrede službene, tj. radne dužnosti, službenici zatvorskog sustava odgovaraju sukladno općim propisima i protiv njih upravitelj kaznenog tijela ima pravo pokrenuti postupak ispred Službeničkog suda za državne službenike sustava izvršavanja kazne zatvora u Ministarstvu pravosuđa. Ukoliko upravitelj ne podnese prijedlog, to može učiniti čelnik Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa (MUP – rad u zatvorskom sustavu, 2023).

2.4. Kategorije, prava i zaštita zatvorenika

Prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora zatvorenik jest, u užem smislu, osoba kojoj je izrečena kazna zatvora zbog toga što je počinio kazneno djelo te izdržava kaznu u kaznionici ili zatvoru (Zakon o izvršavanju kazne zatvora, NN 14/21, čl. 2.; u daljnjem tekstu: ZIKZ).

U širem smislu, zatvorenik jest svaka osoba kojoj je oduzeta sloboda prema čemu se, pod tim pojmom podrazumijevaju i pritvorenici, zadržanici, kažnjenici te osobe koje izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora. Pritvorenik jest osoba za koju je sud odlučio da bude u pritvoru te joj je oduzeta sloboda. Pod pojmom zadržanika podrazumijeva se osoba koja je, temeljem zakonskih ovlasti, zadržana od strane državnih tijela. Iako se najčešće radi o zadržavanju kraćeg trajanja, takvoj je osobi ipak oduzeta sloboda. Kažnjenik podrazumijeva osobu kojoj je oduzeta sloboda temeljem odluke o izricanju kazne zatvora koja je donesena u prekršajnom postupku ili je novčana kazna zamijenjena zatvorskom (Babić i sur., 2006).

Također, još postoji i pojam osuđenika koji, prema pojašnjenju istog zakona, nije zatvorenik. Naime, radi se o osobi kojoj je izrečena pravomoćna kazna zatvora, ali još ne izdržava kaznu zatvora ili je, pak, započela s tim, ali joj je odobren prekid izdržavanja koji još uvijek traje. Pod tim se pojmom podrazumijeva i osoba koja je uvjetno otpuštena s izdržavanja kazne.

Svaka od ovih osoba ima zajamčena određena prava neovisno o njihovom statusu, a za zatvorenike se (u užem smislu riječi) izrađuju pojedinačni programi izvršavanja kazne zatvora koji obuhvaćaju razne programe aktivnosti. Glavni je cilj svakog takvog programa da se zatvorenik osposobi za reintegraciju u društvo i život na slobodi u skladu sa zakonom i pravilima društva. Također, svaki je taj program individualan, tj. usklađen s osobinama i potrebama pojedinog zatvorenika, a uključuje „rad, obrazovanje, organizirano korištenje slobodnog vremena, uključivanje u posebne programe kojima se utvrđuju uzroci njihova delinkventnog ponašanja, posebne mjere sigurnosti te mjere za pomoć nakon otpusta“ (Babić i sur., 2006., str. 692.).

Pojedinačni je program izvršavanja kazne zatvora podložan promjenama što ovisi o uspješnosti njegove provedbe i o nastalim promjenama kod zatvorenika s kojima se program stalno usklađuje. Ovisno o tome koliko je uspješna provedba pojedinačnog programa izvršavanja, zatvorenici mogu ostvarivati različite pogodnosti. Svaka odluka koja se donosi o programu i njegovoj provedbi u nadležnosti je zatvorskog upravitelja (Babić i sur., 2006).

Hrvatski zatvorski sustav poštuje standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, tzv. Mandelina pravila. Svrha tih pravila nije detaljno opisivanje modela sustava kaznenih ustanova već definiranje načela i praksi prilikom postupanja sa zatvorenicima i upravljanja zatvorima. Prema tim je pravilima potrebno odvajati različite kategorije zatvorenika na način da se, s obzirom na njihov spol, dob, kaznenu evidenciju, pravni razlog pritvaranja i nužnosti postupanja s njima, nalaze u odvojenim ustanovama ili dijelovima ustanova (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

Stoga muškarce i žene treba smjestiti u odvojene ustanove ili posebne prostorije unutar jedne ustanove. Neosuđene zatvorenike treba smjestiti odvojeno od onih osuđenih, zatim osobe koje su zatvorene zbog dugova te druge civilne zatvorenike treba smjestiti odvojeno od osoba koje su zatvorene zbog kaznenog djela. Potom, maloljetne zatvorenike treba smjestiti odvojeno od punoljetnih (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

Unutar ovih pravila posebno se navode pravila za sljedeće posebne kategorije zatvorenika:

- osuđene zatvorenike,
- zatvorenike s psihičkim teškoćama i/ili poremećajima zdravlja,
- zatvorenike koji su uhićeni ili koji čekaju suđenje,
- civilne zatvorenike te
- osobe koje su uhićene ili pritvorene bez podizanja optužnice (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

2.4.1. Osuđeni zatvorenici

Za osuđene je zatvorenike potrebno, prije nego im završi izdržavanje zatvorske kazne, poduzeti potrebne korake za osiguravanje njegovog postupnog povratka u društveni život. Navedeno je moguće postići na način da se uvede pripremni režim za život na slobodi, i to ili u samom zatvoru ili, pak, nekoj drugoj pogodnoj ustanovi kao i uvjetnim puštanjem na slobodu uz nadzor. Također, prilikom postupanja sa zatvorenicima ne smije ih se isključivati iz društvene zajednice već i dalje naglašavati da oni pripadaju istoj.

U skladu s time, potrebna je suradnja s društvenim službama koje će pružiti pomoć zatvorskom osoblju da provode društvenu rehabilitaciju zatvorenika. Svaki zatvor mora surađivati sa socijalnim radnicima koji, pak, moraju održavati ili popravljati sve poželjne odnose zatvorenika s članovima njihovih obitelji. Za to je neophodna individualizacija te se upravo zato zatvorenici razvrstavaju u skupine. Svaka skupina mora imati odgovarajući stupanj osiguranja te se tako u zatvorima otvorenog tipa stvaraju najpovoljniji uvjeti za rehabilitaciju, a individualizacija ne bi smjela biti ometana velikim brojem zatvorenika. Nakon što se zatvorenici otpuste iz zatvora, tada ne prestaju dužnosti društva i upravo bi zato na raspolaganju trebale biti državne i privatne ustanove koje mogu zatvorenicima pomoći nakon njihova izlaska iz zatvora. S njima je potrebno, i tijekom boravka u zatvoru, ali i nakon izlaska iz istog, postupati na način da se jača njihovo samopoštovanje te se razvija njihov osjećaj odgovornosti. S tim je ciljevima potrebno koristiti sva odgovarajuća sredstva, uključujući i religijske usluge, pružatelje usluga obrazovanja, profesionalnog usmjeravanja i osposobljavanja, socijalnog rada, savjetovanja o zapošljavanju, tjelesnog razvoja i jačanja moralnog značaja, a sve sukladno individualnim potrebama zatvorenika. Direktor zatvora mora za svakog zatvorenika sastavljati izvješća koja moraju uključivati izvješće liječnika ili drugog kvalificiranog zdravstvenog radnika o tjelesnom i psihičkom stanju zatvorenika. Svako se izvješće prilaže u individualni dosje zatvorenika te ono mora biti ažurirano na način da ga odgovorno osoblje može pregledavati kad god je to potrebno. Kako bi se poticalo zatvorenike na njihovo dobro ponašanje, razvoj osjećaja odgovornosti te osiguranja interesa i njihove suradnje, u svakom se zatvoru treba uspostaviti sustav povlastica. Zatvorenici imaju pravo i na rad ili aktivno sudjelovanje u svojoj rehabilitaciji, ali pod uvjetom da liječnik ili neki drugi kvalificirani zdravstveni radnik utvrdi njihovu tjelesnu i psihičku sposobnost. Jako je važno da se osigura dovoljna količina korisnog rada kako bi zatvorenici bili aktivni tijekom cijelog radnog vremena. Dakako, rad zatvorenika im ne smije štetiti, oni ne smiju biti u ropstvu ili podčinjenosti te se od njih ne smije tražiti da rade za osobnu ili privatnu koristi osoblja zatvora. Radom u zatvoru bi se zatvorenik trebao osposobiti za njegovo pošteno zarađivanje nakon što izađe iz istoga te metode i organizacije rada u zatvoru moraju biti što sličnije poslovima izvan njega kako bi ih se pripremilo na normalan radni život nakon izlaska (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

Prilikom rada zatvorenika, potrebno ih je osigurati od ozljeda na radu te poštivati maksimalno dozvoljen broj radnih sati koji je propisan zakonom ili upravnim pravilnikom. Jedan dan odmora u tjednu je obavezan kao i vrijeme za obrazovanje i ostale potrebne aktivnosti za rehabilitaciju zatvorenika. Obavezan je i sustav pravedne naknade za njihov rad unutar kojega je obvezno dopustiti da barem jedan dio svog dohotka zatvorenici potroše na odobrene predmete za vlastito korištenje, a dio da pošalju članovima obitelji. Osim toga, zatvorski sustav mora omogućiti zatvoreniku i štednju jednog dijela dohotka koji mu se predaje prilikom njegova izlaska iz zatvora. Za sve zatvorenike koji su sposobni to iskoristiti, potrebno je osigurati nastavak obrazovanja što je posebno važno za nepismene i mlađe zatvorenike. Zatvorenici imaju pravo i na razne rekreativne i kulturne aktivnosti koje moraju biti u skladu s njihovim psihičkim i tjelesnim zdravljem. Posebnu je pažnju potrebno posvetiti održavanju i unaprjeđivanju odnosa između zatvorenika i članova njihovih obitelji, ali i održavanju odnosa s osobama i službama izvan zatvora koje će biti korisne za rehabilitaciju zatvorenika i članova njihovih obitelji. Državne i ostale službe koje pomažu zatvorenicima moraju osigurati da oni, nakon što izađu iz zatvora, dobiju „odgovarajuće dokumente i identifikacijske isprave, prikladne domove i poslove, prikladnu i primjerenu odjeću s obzirom na klimu i godišnje doba te dovoljno sredstava da mogu doći do svog odredišta i brinuti se o sebi u razdoblju neposredno nakon izlaska“ (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

2.4.2. Zatvorenici s psihičkim teškoćama i/ili poremećajima zdravlja

Osobe za koje se utvrdi da nisu kazneno odgovorne ili kojima se naknadno dijagnosticiraju teške psihičke teškoće i/ili poremećaji zdravlja, a čiji bi boravak u zatvoru uzrokovao pogoršanje njihova zdravstvenog stanja, ne smije se zadržavati u zatvoru i potrebno je da se što prije organizira njihov premještaj u psihijatrijsku ustanovu. Ovisno o potrebi, ostale zatvorenike koji imaju psihičke teškoće i/ili poremećaje zdravlja moguće je nadzirati i liječiti u specijaliziranim objektima, ali uz obavezan nadzor od strane kvalificiranih zdravstvenih radnika. Također, trebali bi se poduzeti svi potrebni koraci kako bi se, ukoliko je potrebno, osigurao nastavak psihijatrijskog liječenja zatvorenika i nakon što izađe iz zatvora.

2.4.3. Zatvorenici koji su uhićeni ili čekaju suđenje

Svaka osoba koja je uhićena ili zatvorena zbog optužnice za kazneno djelo koja je podignuta protiv nje, koja je zadržana u policijskom pritvoru ili zatvoru, ali protiv koje još uvijek nije proveden sudski postupak te nije osuđena naziva se neosuđenim zatvorenikom. Svaka se takva osoba smatra nevinom i upravo se tako prema njoj treba i odnositi. Navedeno podrazumijeva da se smještaju odvojeno od osuđenih zatvorenika (maloljetni neosuđeni zatvorenici moraju biti odvojeno od odraslih te upućeni u posebne ustanove), ali i da spavaju sami u odvojenim prostorijama. Ukoliko je prikladna i čista, neosuđeni zatvorenik smije nositi vlastitu odjeću, a ukoliko nosi zatvorsku odjeću, ona mora biti drugačija od one koju nose osuđeni zatvorenici. Ovi zatvorenici moraju dobiti ponudu za rad, ali se to ne smije zahtijevati od njih. Također, treba im se dopustiti da nabavljaju knjige, novine, pisaći pribor i druga prikladna sredstva za rad. Svaki neosuđeni zatvorenik ima pravo na obavještanje o tome zašto je zatvoren te koje su optužbe protiv njega, a ukoliko nema pravnog savjetnika prema svom izboru, ima pravo na pravnog savjetnika kojeg mu dodjeljuje pravosudno ili neko drugo tijelo (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

2.4.4. Civilni zatvorenici

U svakoj zemlji u kojoj je zakonom dozvoljeno zatvaranje osobe zbog duga ili prema nalogu suda zbog nekog drugog nekaznenog postupka, zatvorenici ne smiju biti podvrgnuti većim ograničenjima ili većem stupnju stege nego što je to potrebno kako bi se osigurali zatvorski red i sigurnost. Prema njima nije dozvoljeno postupati manje povoljno nego prema ostalim neosuđenim osobama, a jedina je razlika da se od njih može zahtijevati rad (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

2.4.5. Osobe uhićene ili pritvorene bez podizanja optužnice

Osobe koje su uhićene ili pritvorene bez podizanja optužnice imaju jednaka kao prava kao i sve ostale kategorije. Međutim, kod ove se kategorije zatvorenika ne poduzimaju nikakve mjere kojima se podrazumijeva da su preobrazovanje ili rehabilitacija na bilo koji način primjereni za osobe koje nisu osuđene za kazneno djelo (Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, 2023).

Dakle, temeljna ljudska prava koja propisuje Ustav Republike Hrvatske i međunarodni akti te Zakon o izvršavanju kazne zatvora su sljedeća:

- smještaj (koji je primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima),
- zaštita osobnosti i tajnosti osobnih podataka,
- prehrana (sukladna zdravstvenim standardima),
- rad,
- izobrazba,
- stručna pravna pomoć i pravno sredstvo za zaštitu prava,
- zdravstvena zaštita i zaštita majčinstva,
- dodir s vanjskim svijetom,
- boravak na otvorenom prostoru minimalno dva sata dnevno,
- kontakt s odvjetnikom,
- vjeroispovijedanje,
- vjenčanje u kaznionici, tj. zatvoru i
- glasovanje na općim izborima (MUP – prava zatvorenika i njihova zaštita, 2023).

Strogo je zabranjeno diskriminirati zatvorenike prema bilo kojoj osnovi, a ograničavanje u njihovim pravima dozvoljava se samo u granicama koje su nužne za ostvarivanje svrhe izvršavanja kazne zatvora, tj. iz razloga održavanja reda i sigurnosti. Zaštitu prava zatvorenika propisuje Zakon o izvršavanju kazne zatvora i za isti je nadležan sudac izvršenja, a ostvaruje se podnošenjem žalbe ili pritužbe sucu izvršenja. Svaki zatvorenik kojemu je nezakonito uskraćeno neko pravo ili je bio izložen bilo kakvom obliku mučenja, zlostavljanja ili ponižavanja, ima pravo na naknadu štete (MUP – prava zatvorenika i njihova zaštita, 2023).

2.5. Tretman i pogodnosti zatvorenika

Prema zatvoreniku se, tijekom izvršavanja kazne zatvora, mora postupati čovječno te se poštivati njegovo dostojanstvo, uz istovremeno njeno osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima (ZIKZ, čl. 3).

Dakle, izvršavanje kazne zatvora temelji se na rehabilitacijskom pristupu što podrazumijeva specijalizirane programe tretmana za selekcionirane skupine zatvorenika. Pojedinačni program za svakog zatvorenika obuhvaća sljedeće:

- procjenu rizičnosti dok zatvorenik izdržava kaznu zatvora o čemu ovisi upućivanje u kaznionice prema stupnju sigurnosti (zatvorenog, poluotvorenog ili otvorenog tipa),
- sposobnost za rad, radne navike, vrstu posla i uvjete rada na koje je moguće rasporediti zatvorenika,
- razinu obrazovanja i potrebu za obrazovanjem ili stručnim osposobljavanjem,
- zdravstveno stanje i potrebu za liječenjem,
- prijedlog posebnih formi individualnog ili rada u grupama,
- uključivanje u posebne programe (u slučaju ovisnika, počinitelja nasilja itd.) sukladno odlukama suda ili procjenama stručnjaka,
- potrebe za psihijatrijskom ili psihološkom pomoći,
- sadržaje i forme upotrebe slobodnog vremena,
- kontakt s vanjskim svijetom (u obliku dopisivanja, telefonskih poziva i posjeta) te
- program pripremanja za puštanje na slobodu i pružanje pomoći nakon toga (MUP – tretman zatvorenika, 2023).

Pod tretmanom se podrazumijevaju svi postupci koji su usmjereni ka zatvorenicima s glavnim ciljem njihove resocijalizacije. Takvi se postupci nazivaju općim programima tretmana, a podrazumijevaju rad, obrazovanje i organiziranje slobodnog vremena zatvorenika. Svi se ti programi provode suradnjom odjela tretmana i odjela za rad i strukovnu izobrazbu, odjela osiguranja i odjela zdravstvene zaštite. U posebne se programe tretmana ubrajaju individualni i grupni psihosocijalni tretmani zatvorenika koji zapravo predstavljaju temelj za rehabilitaciju i resocijalizaciju zatvorenika. Ovim se programima stvaraju pretpostavke za promjene u ponašanju, stavovima i vrijednostima, a provode ih stručnjaci odjela tretmana kaznionica i zatvora (socijalni radnici, socijalni pedagozi i psiholozi) u suradnji s drugim službenicima odjela tretmana i drugih odjela (odjeli osiguranja, odjeli zdravstvene zaštite zatvorenika) (MUP – tretman zatvorenika, 2023).

Pod pogodnostima se podrazumijevaju sve mjere kojima se žele potaknuti smanjenje negativnih učinaka zatvaranja i ostvarivanje pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora. Razlikuju se:

- pogodnosti ublažavanja uvjeta u kaznionicama i zatvorima te
- pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom (MUP – pogodnosti, 2023).

Pogodnosti ne predstavljaju pravo zatvorenika nego mogućnosti koje nastupaju kada se zadovolje zakonski uvjeti i stručni kriteriji. Za odobravanje pogodnosti zadužen je upravitelj zatvora ili kaznionice na prijedlog Stručnog tima. Pogodnosti ublažavanja uvjeta u kaznionicama i zatvorima jako su značajne za zatvorenike, i to pogotovo one koji ne koriste izlaske već se baziraju na pogodnosti koje im se odobravaju na upotrebu u kaznionici ili zatvoru. Neke su takve pogodnosti samostalna priprema hrane i pića, uređivanje životnog prostora osobnim stvarima, češće primanje paketa i primanje paketa u većoj težini, produljeni boravak u zajedničkim prostorijama itd. Među pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom ubraja se održavanje kontakata s obitelji i zajednicom i priprema zatvorenika za izlazak iz zatvora, ali i češći i dulji posjeti, telefoniranje bez nadzora, boravak s bračnim drugom u specijalnoj prostoriji, izlazak u mjesto prebivališta, boravišta ili neko drugo mjesto itd. Razina i opseg pogodnosti definiraju se Zakonom o izvršavanju kazne zatvora, Pravilnikom o pogodnostima zatvorenika (NN 66/2010) i Kućnim redom pojedine kaznionice ili zatvora. Opseg pogodnosti za svakog zatvorenika utvrđuje upravitelj na temelju prijedloga Stručnog tima kaznionice ili zatvora, a prilikom utvrđivanja pogodnosti primjenjuju se načela individualizacije i postupnosti. Tek kada se ispune zakonski uvjeti i kada se izvrši procjena rizičnosti, tek je tada moguće donijeti odluku o odobravanju pogodnosti izlaska i tada se mora utvrditi pod kojim sve uvjetima zatvorenik može koristiti izlazak i koje obveze mora izvršiti tijekom njegova korištenja (MUP – pogodnosti, 2023).

Nisu rijetki slučajevi ni da se, tijekom izvršavanja kazne zatvora, zatvorenik premjesti u drugu kaznionicu ili zatvor što predlaže upravitelj iste, a konačno odlučuje Središnji ured Uprave za zatvorski sustav i probaciju. To se najčešće odvija kako bi se ostvario program izvršavanja ili, pak, kada je to neophodno zbog organizacije izvršavanja kazne i sigurnosti. Zatvorenika je moguće premjestiti u blaže uvjete izvršavanja kazne ukoliko se procijeni da ne predstavlja ozbiljan rizik za zajednicu te ako je njegov dosadašnji tijek tretmana u zatvorenim uvjetima bio uredan i pozitivno usmjeren (MUP – pogodnosti, 2023).

2.6. Pravne mjere za zatvorenike

Dok izdržava kaznu zatvora, zatvorenik se mora ponašati sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora, svim propisima koji su doneseni temeljem tog zakona i kućnom redu zatvora (kaznionice) u kojemu se nalazi. Također, zatvorenik je obavezan poštivati te izvršavati naredbe ovlaštenih zatvorskih službenika. Navedeno podrazumijeva sljedeće:

- održavanje i redovito čišćenje svih prostorija (do dva sata dnevno bez ostvarivanja novčane naknade za taj rad),
- održavanje osobne higijene, čistoće rublja, odjeće, obuće i posteljine,
- pridržavanje uputa liječnika i poduzimanje mjera u svrhu liječenja, sprječavanja zaraznih bolesti i zaštite zdravlja,
- nadoknađivanje materijalne štete koju zatvorenik počini stegovnim prijestupom,
- zatvorenik može, u svako doba, biti testiran na psihoaktivna sredstva, alkohol i zarazne bolesti prema pravilima medicinske struke te
- ovlaštena službena osoba može, u svako doba, pretražiti zatvorenika i njegove stvari (ZIKZ, čl. 83-84).

Zatvorenik koji se ponaša suprotno propisima o izvršavanju kazne zatvora čini stegovni prijestup koji može biti lakši i teži. Pod lakšim stegovnim prijestupom podrazumijevaju se postupci:

- posjedovanja ili uzimanja lijekova bez posebnog odobrenja stručne osobe,
- posjedovanja ili korištenja nedopuštenih stvari (što podrazumijeva i novac),
- davanje drugom na upotrebu stvari za koju samo pojedini zatvorenik ima dopuštenje,
- upotrebe tuđih stvari bez dopuštenja vlasnika istih,
- boravka u prostoru u kojemu se, sukladno dnevnom rasporedu, zatvorenik ne bi trebao nalaziti,
- narušavanja mira (vikanje, preglasno slušanje radijskog i televizijskog prijamnika, lupanje, bacanje stvari i itd.),
- vrijeđanja, prijetnje ili nepristojnog ponašanja,
- kontaktiranja s drugima bez odobrenja,
- poticanja drugog zatvorenika na ponašanje koje se smatra lakšim stegovnim prijestupom,
- namjernog onečišćenja prostora zatvora ili kaznionice (MUP – priručnik za zatvorenike, 2018).

Teži stegovni prijestup podrazumijeva postupke:

- sudjelovanja u pobuni,
- bijega ili pokušaja bijega iz kaznionice (zatvora),
- neovlaštenog napuštanja kaznionice (zatvora),
- nasilničkog ponašanja,
- zadržavanja bilo koje osobe protivno njezinoj volji,
- posjedovanja ili upotrebe opasnih stvari ili prijenosnog uređaja za snimanje i komuniciranje,
- sprječavanja pristupa u bilo koji dio kaznionice (zatvora) službenoj ili drugoj osobi koja ima pravo nalaziti se u istom,
- tjelesnog napada na bilo koju osobu,
- namjernog (ili grubom nepažnjom) ugrožavanja zdravlja neke druge osobe,
- sprječavanja ovlaštene službene osobe ili bilo koje druge osobe koja provodi program izvršavanja u obavljanju zadaća,
- posjedovanja ili uzimanja bilo kojega opojnog ili psihoaktivnog sredstva ili alkohola,
- odbijanja testiranja na alkohol, opojna ili psihoaktivna sredstva i zarazne bolesti,
- namjernog paljenja stvari ili izazivanja požara,
- namjernog oštećivanja ili uništavanja sredstava za rad,
- upornog zanemarivanja osobne higijene ili čistoće prostora u kojem boravi,
- bavljenja hazardnim igrama,
- namjernog ugrožavanja svojega zdravlja radi onesposobljavanja za izvršavanje obveza,
- namjernog (ili grubom nepažnjom) uništenja ili oštećenja tuđe imovine,
- pružanja otpora mjerama sprječavanja opasnosti od zaraze,
- poticanja drugog zatvorenika na ponašanje koje se smatra težim stegovnim prijestupom,
- odbijanja izvršavanja zakonite naredbe ovlaštene službene osobe,
- neopravdanog kašnjenja s pogodnosti izlaska,
- nepoštivanja obveze zaštite na radu zbog kojega je nastupila (ili je mogla nastupiti) teža štetna posljedica,
- davanja lažne obavijesti zbog koje je nastupila (ili je mogla nastupiti šteta većih razmjera),

- podučavanja o načinu izvršavanja kaznenog djela putem iznošenja vlastitog iskustva ili na neki drugi način,
- počinjenjem tri lakša stegovna prijestupa u razdoblju od mjesec dana,
- neprimjerenog ponašanja prilikom korištenja pogodnosti izlaska,
- nepoštivanja uvjeta te
- neizvršavanja obveza tijekom izlaska iz kaznionice (zatvora) (MUP – priručnik za zatvorenike, 2018).

Prilikom počinjenja težeg stegovnog prijestupa zatvorski službenik ima pravo poduzeti sljedeće stegovne mjere:

- ukor,
- ograničiti ili privremeno uskratiti raspolaganje novcem u kaznionici (zatvoru) u trajanju do tri mjeseca,
- uskratiti pojedine ili sve pogodnosti u trajanju do tri mjeseca ili
- uputiti u samicu (ZIKZ, čl. 156).

Pod stegovnom mjerom upućivanja zatvorenika u samicu misli se na njegovo isključenje iz zajedničkih aktivnosti s drugim zatvorenicima, a može trajati najviše 21 dan i može se provoditi u slobodno vrijeme ili tijekom cijeloga dana i noći. Prije te stegovne mjere potrebno je obaviti liječnički pregled zatvorenika, a prostorija u kojoj se mjera provodi mora biti zdravstveno, higijenski i prostorno prikladna te prozračna, adekvatno osvijetljena danjim i umjetnim svjetlom, zagrijana sukladno klimatskim uvjetima, opremljena posteljom, posteljinom, stolom i stolcem. Zatvorenik mora imati neograničen pristup vodi za piće i sanitarnim uređajima, mora mu biti dozvoljeno pisanje i čitanje kao i boravak na svježem zraku (minimalno sat vremena dnevno, ali bez kontakta s ostalim zatvorenicima). Tijekom izdržavanja stegovne mjere upućivanja u samicu zatvorenika mora nadzirati liječnik barem dva puta tjedno koji, potom, ispisuje nalaze i zapažanja i unosi ih u knjigu izvršavanja stegovne mjere (ZIKZ, čl. 155).

Osim stegovnih mjera, zatvorski službenik ima pravo provoditi i mjere kod ugrožavanja reda i sigurnosti.

Naime, prema zatvoreniku koji ugrožava navedeno moguće je primijeniti sljedeće:

- pojačano ga nadzirati,
- oduzeti mu i privremeno zadržati stvari koje je inače dozvoljeno zadržavati,
- odvojiti ga od ostalih zatvorenika,
- smjestiti ga u posebno osiguranu prostoriju bez opasnih stvari,

- smjestiti ga na odjel pojačanog nadzora,
- vezati mu ruke, a po potrebi i noge (liscama ili remenjem) te
- osamiti ga (MUP – priručnik za zatvorenike, 2018).

Svaku posebnu mjeru održavanja reda i sigurnosti, osim osamljenja, naređuje upravitelj, tj. osoba koju on ovlasti. Smještanje zatvorenika na odjel pojačanog nadzora može narediti samo upravitelj kaznionice (zatvora), a odluku o osamljenju donosi sudac izvršenja, i to isključivo na prijedlog upravitelja i uz prethodno mišljenje liječnika (MUP – priručnik za zatvorenike, 2018).

Kada je to neophodno za sprječavanje bijega zatvorenika iz zatvora, tjelesnog napada na službene ili neke druge osobe, nanošenja ozljeda drugim osobama ili, pak, samome sebi, namjernog prouzrokovanja materijalne štete ili zbog savladavanja aktivnog ili pasivnog otpora zatvorenika, prema njemu je dozvoljeno primijeniti sredstva prisile. Pod sredstvima prisile podrazumijevaju se:

Sredstva prisile su:

- zahvati za privođenje i tehnike obrane,
- palica,
- raspršivač s dopuštenim neškodljivim tvarima,
- električni paralizator,
- mlazovi s vodom,
- podražavajuća kemijska sredstva i
- vatreno oružje (ZIKZ, čl. 151).

Između svih ovih sredstava prisile potrebno je odabrati sredstvo koje u najmanjoj mjeri ugrožava zdravlje i život zatvorenika te kojim je moguće uspješno svladati njegov otpor. Vatreno se oružje smije primijeniti samo u slučajevima kada se drugim sredstvima prisile zatvorski službenik ne može obraniti od napada zatvorenika ili, pak, onemogućiti njegov bijeg. Nakon što se primijeni pojedino sredstvo prisile, zatvorenika mora pregledati liječnik i taj pregled ponoviti nakon 12 sati.

Zatvorenik se otpušta iz kaznionice (zatvora) nakon što izdrži kaznu koja mu je prethodno određena ili po odluci o uvjetnom otpustu, pomilovanju ili oprostima (MUP – priručnik za zatvorenike, 2018).

3. STATISTIČKI PODACI ZA 2021. GODINU

U ovom će se poglavlju prikazati statistički podaci o zatvorenicima i zaposlenicima u zatvorskom sustavu Republike Hrvatske u 2021. godini, i to razvrstanima prema određenim kategorijama.

Ukupni kapacitet u 2021. godini u hrvatskim kaznionicama i zatvorima bio je namijenjen tome da se smjesti 3805 osoba lišenih slobode od čega je:

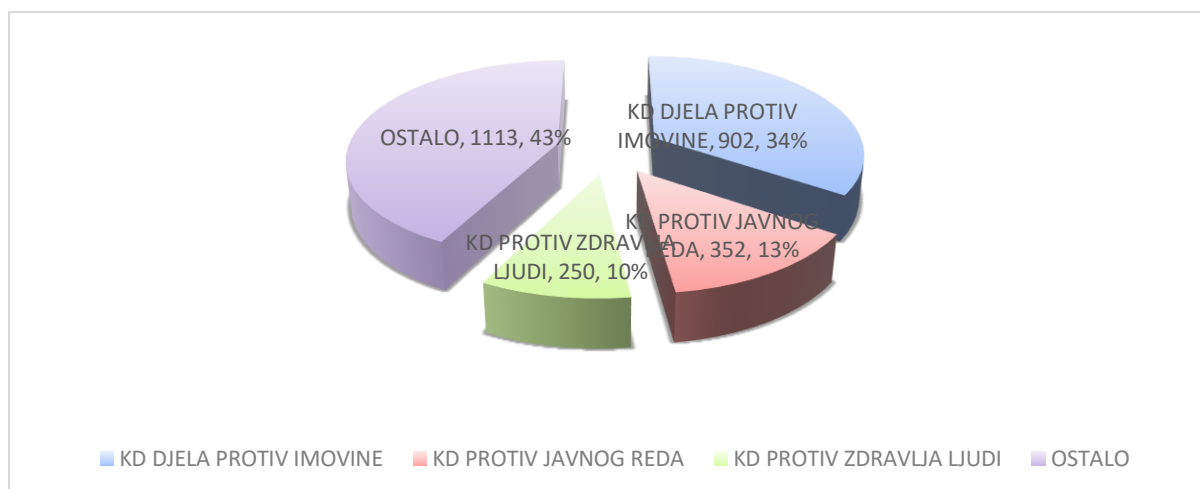
- u zatvorenim uvjetima bilo 2912 mjesta,
- u poluotvorenim uvjetima 608 mjesta te
- u otvorenim uvjetima 285 mjesta (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

3.1. Zatvorenici

Posebno će se prikazati zatvorenici na izvršavanju kazne zatvora, maloljetnici i zatvorenici ovisnici.

3.1.1. Zatvorenici na izvršavanju kazne zatvora

U 2021. godini je kaznu zatvora izdržavalo 4.696 zatvorenika što je za 39,04% manje od ukupnog broja zatvorenika u odnosu na godinu prije kada ih je bilo 4.311.

Grafikon 2. Struktura zatvorenika u 2021. godini

Izvor: vlastita izrada autora

Ukoliko se promotri struktura kaznenih djela od svih novoprimljenih zatvorenika u 2021. godini, najveći udio u ukupnom broju ponovno čine zatvorenici koji su počinili kaznena djela protiv imovine (33,55%), potom oni koji su počinili kaznena djela protiv javnog reda (13,63%), protiv zdravlja ljudi (9,68%), a sva ostala kaznena djela imaju udio od 43,14%.

Na dan 31.12.2021. godine u zatvorskom sustavu su u 640 slučajeva zabilježene izrečene sigurnosne mjere kako je prikazano u tablici 2.

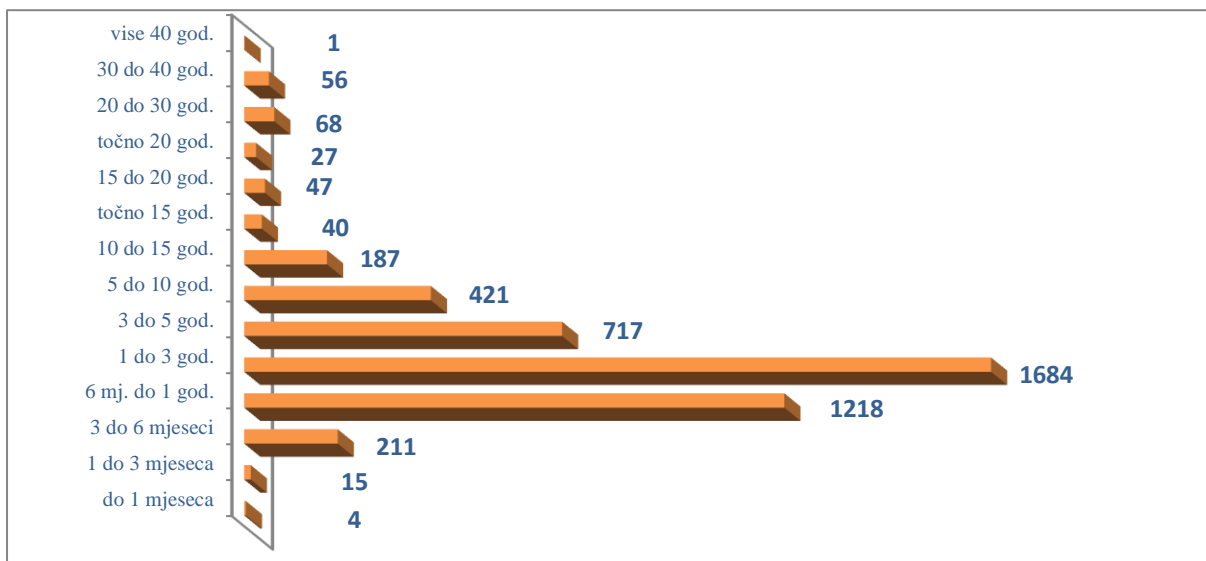
Tablica 2. Izrečene sigurnosne mjere na dan 31.12.2021. godine

SIGURNOSNE MJERE	MUŠKARCI	ŽENE	UKUPNO
čl. 71. obavezan psihosocijalni tretman NOVI KZ	33	5	38
čl. 73. zabrana približavanja NOVI KZ	20	0	20
čl. 74. udaljenje iz zajedničkog kućanstva NOVI KZ	2	0	2
čl. 75. zabrana pristupa Internetu NOVI KZ	4	0	4
čl. 76. zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora NOVI KZ	3	0	3
čl. 75. obvezno psihijatrijsko liječenje NOVI KZ ČL.68.	60	8	68
čl. 76. obvezno liječenje od ovisnosti NOVI KZ ČL.69.	227	9	236
obvezno liječenje ovisnosti od droga	78	2	80
obvezno liječenje ovisnosti od alkohola	126	7	133
obvezno liječenje ovisnosti od kocke	4	0	4
izrečena mjera zbog dvije ili više vrsta ovisnosti (droga, alkohol i kocka) iz čl.76. i čl. 69.	19	0	19
čl. 77. zabrana obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti NOVI KZ ČL.71.	9	0	9
čl. 78. zabrana upravljanja motornim vozilom NOVI KZ ČL. 72.	57	3	60
čl. 79. protjerivanje stranca iz zemlje	1	0	1
čl. 80. oduzimanje predmeta	198	1	199
UKUPNO	614	26	640

Izvor: vlastita izrada autora

Od svih izrečenih sigurnosnih mjera, najviše ih je bilo onih koje se odnose na obvezno liječenje od ovisnosti (36,87%), potom mjere oduzimanja predmeta (31,09%) te obvezno psihijatrijsko liječenje (10,62%), a ostale izrečene sigurnosne mjere zajedno čine 21,42%.

Grafikon 3. prikazuje broj zatvorenika s obzirom na duljinu izvršavanja kazne.

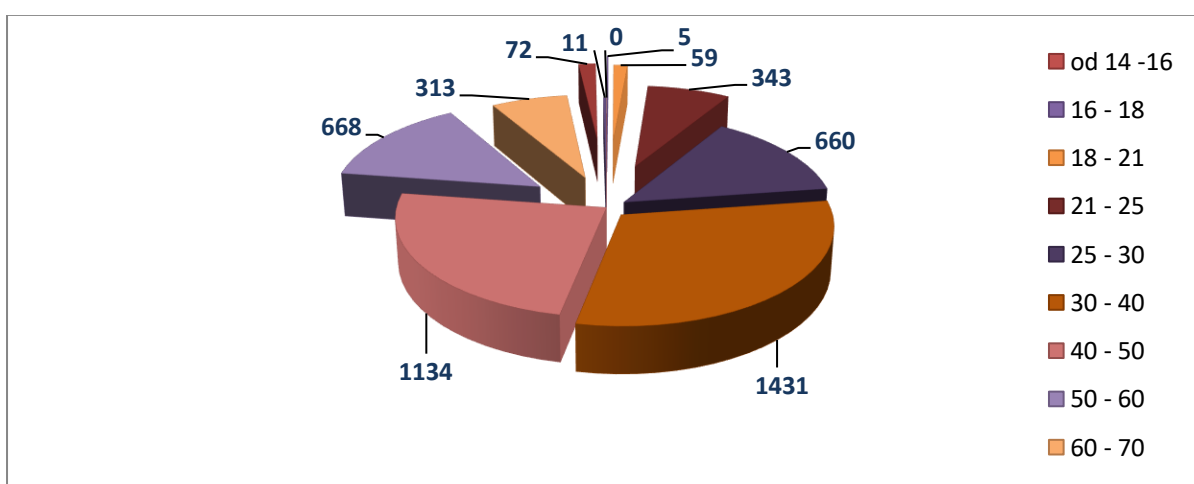

Grafikon 3. Broj zatvorenika u 2021. godini s obzirom na duljinu izvršavanja kazne

Izvor: vlastita izrada autora

Iz ovog se grafikona može vidjeti kako je od svih 4696 zatvorenika njih 4466 (95%) izdržavalo kaznu zatvora dulju od šest mjeseci (pri tome u ovu grupu ne spadaju maloljetnici koji su izdržavali odgojne mjere jer iste mogu trajati do tri godine. Najviše je bilo zatvorenika koji su izdržavali kaznu zatvora od 1 do 3 godine, potom onih od 6 mjeseci do godine dana, a najmanje onih (samo 1) koji su došli na izdržavanje kazne u trajanju dužem od 40 godina.

Grafikon 4. prikazuje strukturu zatvorenika u 2021. godini s obzirom na njihovu dob.

Grafikon 4. Struktura zatvorenika u 2021. godini prema dobi

Izvor: vlastita izrada autora

Iz grafikona 4. je moguće vidjeti da je najviše bilo zatvorenika dobi od 30 do 40 godina (1431 zatvorenik) i u dobi između 40 i 50 godina (1134 zatvorenika). Ukupno je pet zatvorenika bilo dobi do 18 godina, a njih je 83 starije od 70 godina.

3.1.2. Maloljetnici

Maloljetnicima se izriču „odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, kazne maloljetničkog zatvora, istražni zatvor izrečen maloljetnicima te sigurnosne mjere i posebne obveze izrečene uz odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod i kaznu maloljetničkog zatvora“ (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022., str. 15).

Što se tiče odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, ista se izvršava u Odgojnom zavodu u Turopolju (muške osobe) i Odgojnom zavodu u Požegi (ženske osobe). Tablica 3. prikazuje broj maloljetnika kojima je izrečena ova mjera u 2021. godini.

Tablica 3. *Broj maloljetnika na kraju 2021. godine kojima je izrečena odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod*

DOB	Broj maloljetnika	
	M	Ž
14 – 16	3	2
16 – 18	14	3
18 – 21	10	5
21 – 23	2	1
23 – 27	0	0
UKUPNO	29	11

Izvor: vlastita izrada autora

Tijekom 2021. godine na izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod bilo je 59 maloljetnika i 16 maloljetnica (pad od 9,63% u odnosu na godinu prije). Iz tablice 3. se može vidjeti kako je na kraju 2021. godine odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod izvršavalo 29 maloljetnika i 11 maloljetnica.

Kazne maloljetničkog zatvora izvršavaju se u Specijaliziranom odjelu za izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora za maloljetnike u Kaznionici u Turopolju (zatvoreni i poluotvoreni uvjeti) te u Kaznionici u Valturi (otvoreni uvjeti).

Ženske osobe kaznu maloljetničkog zatvora izdržavaju u Kaznionici u Požegi, i to u Odjelu za izvršavanje maloljetničkog zatvora. U 2021. godini je na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora bilo 35 zatvorenika (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

Tablica 4. *Broj maloljetnika na kraju 2021. godine kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora prema dobi*

DOB	Broj maloljetnika	
	M	Ž
16 – 18	0	0
18 – 21	7	0
21 – 25	4	0
UKUPNO	11	0

Izvor: vlastita izrada autora

Iz tablice 4. se može vidjeti da je na dan 31.12.2021. godine na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora bilo 11 zatvorenika (svi muškog spola) od čega je njih 7 starosti od 18 do 21 godine, a njih 4 od 21 do 25 godina.

Tablica 5. *Broj maloljetnika kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora prema spolu*

DULJINA KAZNE	Broj maloljetnika	
	M	Ž
od 6 mjeseci do 1 godine	0	0
od 1 do 3 godine	9	0
od 3 do 5 godina	2	0
od 5 do 10 godina	0	0
UKUPNO	11	0

Izvor: vlastita izrada autora

Iz tablice 5. je vidljivo kako je 9 (81,82%) zatvorenika izdržavalo kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od jedne do tri godine, a preostalih 2 (18,18%) od tri do pet godina.

3.1.3. Zatvorenici starije životne dobi

Dok je 31.12.2020. godine na izdržavanju kazne zatvora bilo pet zatvorenika starijih od 80 godina (4 muškog i 1 ženskog spola), 31. 12. 2021. godine bilo je ukupno 205 zatvorenika u dobi od 60 do 70 godina te njih 49 u dobi od 70 do 80 godina (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

3.1.4. Osobe lišene slobode s invaliditetom

U ovu se skupinu svrstavaju osobe s dugotrajnim tjelesnim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima zbog kojih su te osobe spriječene efikasno i potpuno sudjelovati u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. U ovoj se skupini nalaze i zatvorenici koji su „trajno ograničeno pokretni uz pomoć invalidskih kolica, pokretni uz pomoć štake ili drugog sličnog pomagala, osobe s oštećenim sluhom kao i osobe s višestrukim oštećenjima“ (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022., str. 17).

Iako je takvih zatvorenika zaista vrlo malo, upravo se njima u zatvorima pridaje posebna pažnja te se osigurava dovoljan broj soba koje su primjerene za njihov smještaj. 31. 12. 2021. godine u kaznionicama i zatvorima „boravilo je osam osoba koje su se kretale uz pomoć invalidskih kolica, 33 osobe ograničeno pokretnih uz pomoć štake ili drugog pomagala (od čega 4 žene), 21 osoba s oštećenim sluhom (od čega 1 žena), dok je 7 osoba bilo djelomično lišene poslovne sposobnosti (od čega 2 žene)“ (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022., str. 17).

Tijekom cijele 2021. godine u kaznionicama i zatvorima boravilo je ukupno 11 osoba pokretnih uz pomoć invalidskih kolica, 48 onih koje su ograničeno pokretne uz pomoć štake ili drugog sličnog pomagala, 39 njih s oštećenim sluhom, 54 s višestrukim oštećenjima te njih pet s oštećenim vidom koje se kreću uz pomoć bijelog štapa. U 2021. je godini u hrvatskim kaznionicama i zatvorima bilo 13 osoba djelomično lišenih poslovne sposobnosti. Nastojanja hrvatskog zatvorskog sustava jesu da se osobe s invaliditetom ne odvajaju od ostalih zatvorenika već se stalno radi na njihovoj inkluziji te se pruža podrška za njihovo uključivanje u sve aktivnosti u kojima mogu i žele sudjelovati zajedno sa ostalim zatvorenicima (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

3.1.5. Zatvorenici ovisnici

Unutar ove skupine zatvorenika razlikuju se oni koji su ovisni o drogama i oni koji su ovisni o alkoholu.

Tablica 6. *Zatvorenici ovisnici o drogama prema dobi i spolu*

DOB I SPOL	Broj zatvorenika tijekom godine						Broj zatvorenika na dan 31. 12. 2021.					
	Zatvorenici, odgojni zavod, mlt. zatvor		Istražni zatvor		Prekršajno kažnjeni		Zatvorenici, odgojni zavod, mlt. zatvor		Istražni zatvor		Prekršajno kažnjeni	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
<16 god.	0	6	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0
16-20 god.	33	2	4	0	1	0	18	2	0	0	0	0
21-25 god.	49	1	22	6	2	0	32	1	10	0	0	0
26-30 god.	88	2	101	6	2	0	49	0	26	1	2	0
31-35 god.	100	12	93	7	10	0	60	2	30	3	2	0
36-40 god.	166	5	108	16	30	2	83	3	38	4	2	0
>40 god.	233	5	161	8	58	4	141	3	58	1	2	0
UKUPNO	669	33	489	43	103	6	383	17	162	9	8	0

Izvor: vlastita izrada autora

Iz tablice 6. je vidljivo da je najviše ovisnika o drogama u 2021. godini bilo onih starijih od 40 godina, potom onih od 36 do 40 te onih od 31 do 35 godina. U svim tim dobnim skupinama prevladavaju zatvorenici ovisnici muške dobi. Međutim, muških zatvorenika ovisnika o drogama mlađih od 16 godina dok je bilo šest zatvorenica iste dobi. Isto vrijedi i za stanje na dan 31.12.2021. godine.

Ovisnici o alkoholu u zatvorski sustav, u pravilu, dolaze u podmaklom stupnju propadanja ličnosti te u fazi kada je, uz alkoholizam, prisutan i niz dodatnih poremećaja i problema na fizičkom, psihičkom i socijalnom području (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

Tablica 7. *Zatvorenici ovisnici o alkoholu prema dobi i spolu*

DOB I SPOL	Broj primljenih osoba zatvorenika tijekom godine						Broj zatvorenika na dan 31.12.2020.					
	zatvorenici, odgojni zavodi, mlt. zatvor		istražni zatvor		prekršajno kažnjeni		zatvorenici, odgojni zavodi, mlt. zatvor		istražni zatvor		prekršajno kažnjeni	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
	<16 god.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16-20 god.	17	0	2	0	0	0	11	0	0	0	0	0
21-25 god.	33	1	18	0	9	0	11	1	4	0	0	0
26-30 god.	47	0	27	0	20	0	16	0	10	0	0	0
31-35 god.	71	4	11	0	16	0	35	3	3	0	2	0
36-40 god.	84	1	41	2	42	1	45	0	13	1	2	0
>40 god.	249	10	132	11	97	2	146	8	34	2	7	0
UKUPNO	501	16	231	13	184	3	264	12	64	3	11	0

Izvor: vlastita izrada autora

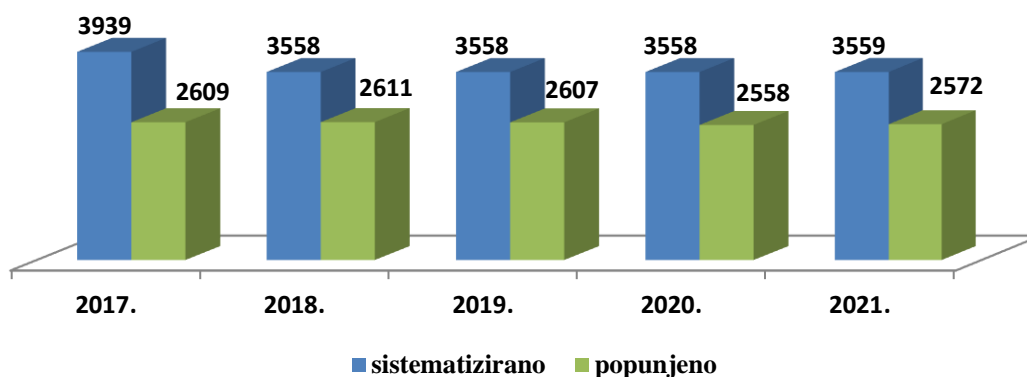
Iz tablice 7. se može vidjeti da je u 2021. godini u zatvorskom sustavu bilo ukupno 948 osoba zatvorenika ovisnika o alkoholu, a 31.12.2021. godine zabilježeno ih je 354. Pri tome je situacija ista kao i kod zatvorenika ovisnika o drogama jer ih je najviše onih starijih od 40 godina, slijede ih oni od 36 do 40 godina pa oni od 31 do 35 godina. Međutim, u ovoj skupini zatvorenika nema zabilježenih mlađih od 16 godina. S obzirom na spol, kao i u ukupnoj broju zatvorenika svih kategorija, i u ovoj kategoriji prevladavaju muške osobe, s udjelom od 96,62% tijekom 2021. godine.

3.2. Zaposlenici

U nastavku će se prikazati podaci o popunjenosti radnih mjesta, privremenih nesposobnosti te izobrazbi i psihološkoj potpori zatvorskih službenika u 2021. godini u Republici Hrvatskoj.

3.2.1. Popunjenost radnih mjesta

31.12.2021. godine je u kaznionicama, zatvorima, odgojnim zavodima i centrima zabilježeno ukupno 3559 sistematiziranih radnih mjesta, a popunjeno 2572, što predstavlja popunjenost od 72,27%. Ukoliko se promotri sa stanjem na isti dan prethodne četiri godine, vidljiva je najveća popunjenost istih (grafikon 5.).

Grafikon 5. Sistematizirana i popunjena radna mjesta na dan 31. 12. 2021. godine u razdoblju od 2017. do 2021. godine

Izvor: vlastita izrada autora

Tablica 9. prikazuje ukupan broj službenika Uprave za zatvorski sustav na dan 31.12.2021. godine

Tablica 8. Broj službenika Uprave za zatvorski sustav na dan 31.12.2021. godine

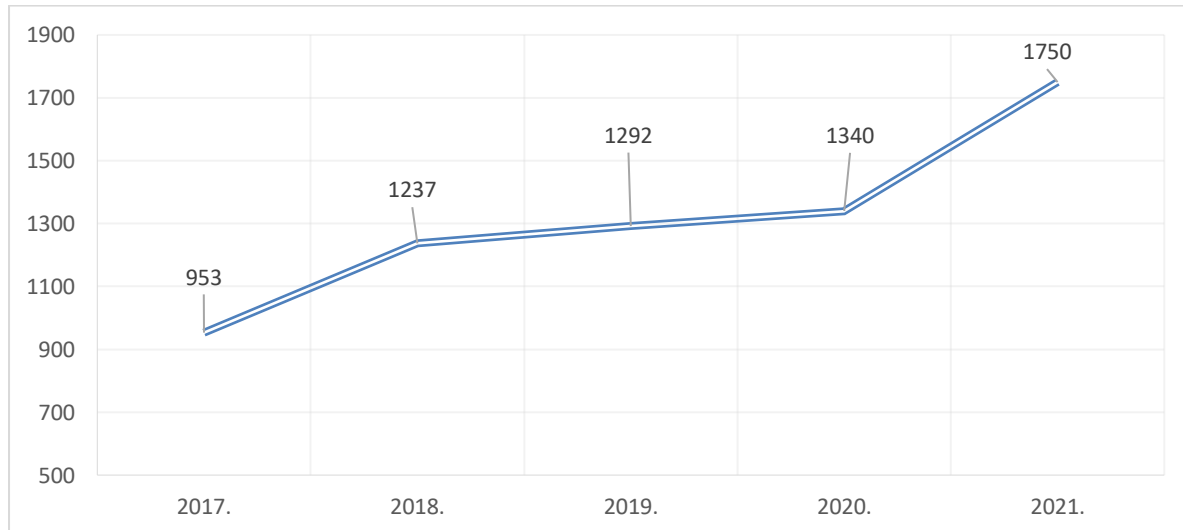
UPRAVA ZA ZATVORSKI SUSTAV	SISTEMATIZIRANO	POPUNJENO		UKUPNO POPUNJENO
		M	Ž	
Izvan ustrojstvene jedinice (upravitelji, pomoćnici upravitelja)	48	36	7	43
Upravni poslovi	212	39	87	126
Osiguranje	1984	1393	165	1558
Tretman (+ CZD u Zg)	351	50	189	239
Rad i strukovna izobrazba zatvorenika/maloljetnika	361	163	46	209
Financijsko-knjigovodstveni poslovi	381	88	173	261
Zdravstvena zaštita osoba lišenih slobode	206	54	77	131
Centar za izobrazbu	16	1	4	5
UKUPNO	3559	1824	748	2572

Izvor: vlastita izrada autora

U svakom odjelu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara postoje upražnjena sistematizirana radna mjesta što zaposlenicima tih odjela otežava obavljanje poslova izvršavanja kazne zatvora. Iz tablice 9. je moguće vidjeti kako je popunjenost u svim poslovima iznimno velika te kako većinu njih obavljaju najviše muškarci, osim upravnih, financijsko-knjigovodstvenih, poslova tretmana i poslova zdravstvene zaštite koje, ipak, više obavljaju žene.

3.2.2. Privremena nesposobnost za rad

U 2021. je godini zbog bolovanja s posla izostalo 1750 zaposlenika (državnih službenika i namještenika) što je porast od 23,42% u odnosu na 2020. godinu kada ih je bilo 1340. Od toga je 1203 muškaraca i 547 žena, a prosječno je trajanje bolovanja zaposlenika (u mjesecima) muškog spola bilo 1,173, a zaposlenika ženskog spola 1,504 (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

Grafikon 6. Bolovanja zatvorskih zaposlenika u razdoblju od 2017. do 2021. godine

Izvor: vlastita izrada autora

Ukoliko se usporedi broj zatvorskih zaposlenika koji su bili na bolovanju u periodu koji prikazuje grafikon 6., može se zaključiti kako je isti rastao iz godine u godinu, a posebno se velik porast dogodio upravo u 2021. u odnosu na 2020. godinu.

3.2.3. Izobrazba i psihološka potpora

Svaki je državni službenik dužan kontinuirano usvajati nova znanja te usavršavati svoje stručne sposobnosti i vještine, a sve s ciljem kvalitetnijeg obavljanja radnih zadaća i povećanja svoje učinkovitosti. Isto vrijedi i za službenike zatvorskog sustava koji svojom izobrazbom povećavaju svoje zadovoljstvo tijekom rada te pomažu u povećanju učinkovitosti zatvorskog sustava. Stručna se izobrazba službenika provodi u Centru za izobrazbu u Zagrebu, ali i u drugim učilištima, kao što je Državna škola za javnu upravu, Ministarstvo unutarnjih poslova itd. Edukacija službenika odvija se različitim seminarima, konferencijama, radionicama i drugim oblicima izobrazbe (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

Upravo zbog specifičnosti rada sa zatvorenicima, maloljetnicima i osuđenima, u Centru za izobrazbu provode se posebni programi izobrazbe državnih službenika raznovrsnih struka koji su prijeko potrebni zatvorskom sustavu. Kroz 2021. godinu su se održala tri temeljna tečaja i, 29 programa izobrazbe u kojima je sudjelovalo 923 zatvorskih službenika. S ciljem provedbe različitih programa ostvareno je 2062 noćenja u Centru za izobrazbu, a nezaobilazna je stavka i priprema te obuka službenika za rad putem provedbe odgovarajućih izobrazbi za usvajanje potrebnih znanja. Prema tome su se u hrvatskim kaznenim tijelima i Centru za izobrazbu kroz 2021. godinu stalno organizirale i provodile informatičke radionice s ciljem edukacije korisnika iz svih organizacijskih jedinica.

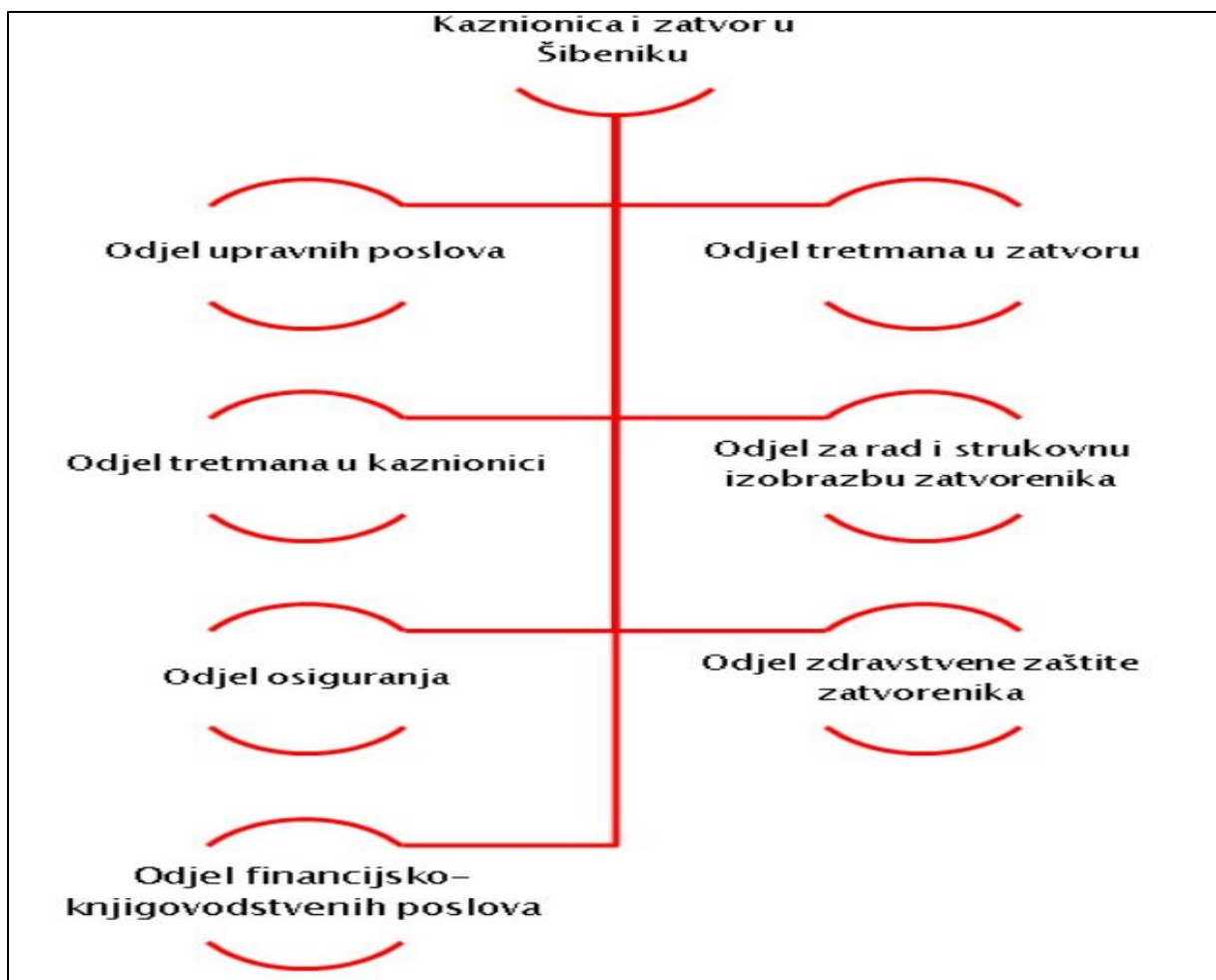
Zatvorski su zaposlenici, tijekom svoga rada, nerijetko izloženi visoko stresnim i potencijalno traumatskim događajima zbog čega im je nerijetko potreba psihološka potpora koju daje Odjel za psihološku potporu službenicima zatvorskog sustava i probacije. Kroz 2021. je godinu psihološku potporu zatražilo i dobilo 74 zaposlenika Uprave za zatvorski sustav i probaciju te njih troje iz Uprave za organizaciju pravosuđa, Sektora osiguranja pravosudnih tijela. S četiri se službenika provelo psihologijsko savjetovanje vezano uz prevenciju ovisnosti i zloporabu alkohola na radnome mjestu. S ciljem prevencije psihičkog stresa i promicanja tjelesnih aktivnosti kod zatvorskih zaposlenika, izrađivali su se razni edukativni materijali. Također, zbog posljedica potresa se za zatvorske zaposlenike u Kaznionici u Glini, Zatvoru u Sisku, Probacijskom uredu u Sisku i Kaznionici u Turopolju i pružala i psihološka potpora vezana uz posljedice potresa. Zabilježen je još niz drugih projekata, programa, seminara itd. (Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu, 2022).

4. ODNOS BROJA ZAPOSLENIKA I ZATVORENIKA U KAZNIONICI I ZATVORU U ŠIBENIKU

Kaznionica i zatvor u Šibeniku nalazi se u sklopu zgrade Općinskog i Županijskog suda, a ondje se izvršavaju sljedeće kazne:

- kazna zatvora (punoljetne muške i ženske te maloljetne muške osobe)
- kazna zatvora izrečena u prekršajnom postupku,
- kazna maloljetničkog zatvora te
- istražni zatvor u zatvorenim uvjetima (MUP – Zatvor u Šibeniku, 2023).

Što se tiče zaposlenika, rade u odjelima koji su prikazani na slici 3.

Slika 3. Odjeli Kaznionice i zatvora u Šibeniku

Izvor: <https://mpu.gov.hr/zatvorski-sustav/tijela-zatvorskog-sustava/zatvori/zatvor-u-sibeniku/o-zatvoru-7525/7525>

Iz ove je slike moguće zaključiti kako su zaposlenici Kaznionice i zatvora u Šibeniku raspoređeni na različita radna mjesta, i to po odjelima: upravnih poslova, financijsko-knjigovodstvenih poslova, tretmana (u zatvoru i u kaznionici), odjelu za rad i strukovnu izobrazbu zatvorenika, osiguranja i zdravstvene zaštite zatvorenika.

Sljedeća tablica prikazuje zaposlenike Kaznionice i zatvora u Šibeniku tijekom 2022. godine.

Tablica 9. Zaposlenici Kaznionice i zatvora u Šibeniku tijekom 2022. godine

NOVOZAPOSLjeni (inicijali)	NAČIN ZAPOŠLJAVANJA	DATUM ZAPOŠLJAVANJA	RASPORED NA RADNO MJESTO
ODJEL OSIGURANJA			
K.R.	JAVNI NATJEČAJ	01.10.2022.	MLAĐI PP
I.M.	JAVNI NATJEČAJ	01.10.2022.	MLAĐI PP
OSTALI ODJELI			
M.P.	PREMJEŠTAJ IZ SREDIŠNJEG UREDA ZA ZATVORSKI SUSTAV	01.02.2022.	ADMINISTRATIVNI TAJNIK
F.K.	JAVNI NATJEČAJ	08.02.2022.	STRUKOVNI UČITELJ – SKLADIŠTAR
A.K.	JAVNI NATJEČAJ	01.08.2022.	MEDICINSKA SESTRA
I.B.	JAVNI NATJEČAJ	16.12.2022.	STRUKOVNI UČITELJ - KUHAR
PRESTANAK SLUŽBE	RAZLOG PRESTANKA SLUŽBE	DATUM	RADNO MJESTO
I.P.	MIROVINA – POSEBNI PROPISI	25.03.2022.	MEDICINSKI TEHNIČAR
H.S.	SPORAZUMNI PRESTANAK DRŽAVNE SLUŽBE	30.06.2022.	MLAĐI PP
M.P.	PREMJEŠTAJ U GLAVNO TAJNIŠTVO MPU	31.08.2022.	ADMINISTRATIVNI TAJNIK
L.R.	OTKAZ PO SILI ZAKONA	30.08.2022.	STRUKOVNI UČITELJ - KUHAR
I.K.	SPORAZUMNI PRESTANAK DRŽAVNE SLUŽBE	30.09.2022.	SAMOSTALNI NADZORNIK PP
G.LJ.	MIROVINA – POSEBNI PROPISI	15.10.2022.	STARIJI PP
I.R.	OTKAZ PO SILI ZAKONA	01.11.2022.	MEDICINSKA SESTRA

Izvor: vlastita izrada autora

Ukupan broj zaposlenika na dan 31.12.2021. godine bio je 82, a tijekom 2022. godine se taj broj mijenjao. Tako je na dan 08.02.2022. bilo 83 zaposlena, 25.03. njih 82, 01.07. njih 81, 01.08. njih 82, 15.10. njih 80, 01.11. njih 79, 16.12. njih 80 te, u konačnici, 31.12. njih 80.

Sljedeća tablica prikazuje podatke o kretanju svih kategorija zatvorenika u Kaznionici i zatvoru u Šibeniku tijekom 2022. godine.

Tablica 10. Kretanje svih kategorija zatvorenika u Kaznionici i zatvoru u Šibeniku tijekom 2022. godine

KATEGORIJE ZATVORENIKA	31.12.2021.			NOVOPRIMLJENI TIJEKOM 2022.			TIJEKOM 2022.			OTPUŠTENI			PREMJEŠTAJ			31.12.2022.		
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U
ZATVORENICI	85	0	85	122	0	122	207	0	207	115	0	115	18	0	18	74	0	74
ISTRAŽNI ZATVOR	32	1	33	122	8	130	154	9	163	115	7	122	1	0	1	31	2	33
PREKRŠAJNO KAŽNJENI	0*	0	0	7	0	7	7	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	3**	0	3	72	3	75	75	3	78	75	3	78	0	0	0	0	0	0
	0***	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ODGOJNA MJERA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
MALOLJETNIČKI ZATVOR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO	120	1	121	323	11	334	443	12	445	305	10	315	19	10	19	105	2	107

Izvor: vlastita izrada autora

Pri tome:

* podrazumijeva zatvorenike kojima je u prekršajnom postupku izrečena kazna zatvora,

** podrazumijeva zatvorenike koji su zadržani u prekršaju i

*** podrazumijeva zatvorenike koji su supletorno kažnjeni.

Iz ove je tablice vidljivo da tijekom 2022. godine nije bilo zabilježeno zatvorenika kojima su dodijeljene odgojne mjere i mjere maloljetničkog zatvora kao ni onih koji su supletorno kažnjeni (tj. novčano kažnjeni ili im je izrečena zamjena novčane kazne kaznom zatvora). Vidljivo je i da prevladava broj muških zatvorenika u svim prikazanim kategorijama, a daleko je najviše zatvorenika upravo u kategoriji „zatvorenici“. Njihov se broj 31.12.2022. smanjio u odnosu na 31.12.2021. godine za 11, tj. 13%. Kod kategorije istražnog zatvora vidljiv je isti broj zatvorenika u tom periodu. Tijekom 2022. je godine 122 novoprimitljenih zatvorenika te 130 njih u istražnom zatvoru, ali ih je dosta i otpušteno u istoj godini, a neki su i premješteni u neki drugi zatvor ili kaznionicu. Dakle, zaključno, u šibenskoj je kaznionici i zatvoru u 2022. godini najviše evidentirano zatvorenika kojima su izrečene kazna zatvora i istražni zatvor, a najmanje onih koji su prekršajno kažnjeni. Ukoliko se usporede prethodne dvije tablice, vidljiv je pad broja zatvorenika i zaposlenika na dan 31.12.2022. godine. Međutim, zbog nemogućnosti pristupa podacima o točnom broju službenika pravosudne policije, ne može se reći je li odnos njih i broja zatvorenika u ovom zatvoru optimalan.

5. ZAKLJUČAK

Zatvorski je sustav vrlo složen i dinamičan iz razloga što njegovi zaposlenici nemaju nimalo jednostavan posao, a glavni je njihov zadatak briga o zatvorenicima i organiziranje sustava na način da društvo bude zaštićeno od opasnih počinitelja kaznenih djela. Dok je za pojedine zatvorenike potrebna vrlo visoka razina sigurnosti, za druge je dovoljna i minimalna razina osiguranja. S obzirom da je svakodnevno u vrlo bliskom kontaktu sa zatvorenicima koji imaju različite karakteristike, svjetonazore, potrebe, zahtjeve i sposobnosti, zatvorsko osoblje mora biti stručno i osposobljeno za svoj posao. Naime, prema svakom pojedincu mora postupati tako da uvažava njihove posebnosti i specifične potrebe, ali istodobno i uvažavati njihove potrebe i želje te poštivati njihova prava. Također, osoblje zatvora mora biti sposobno organizirati život u zatvorima tako da zatvoreniku, već od njegova dolaska na izvršavanje kazne, omogući pripremu za kasniji život na slobodi. Dakle, svaki posao u zatvorskom sustavu mora biti usmjeren, prvenstveno, ostvarenju ciljeva izvršavanja kazne, ali i smanjenju štetnih posljedica koje uzrokuje život u zatvoru. Unutar ovog sustava razlikuju se poslovi uprave, financija i knjigovodstva, osiguranja, tretmana i zdravstvene zaštite zatvorenika. Za poslove osiguranja zaduženi su službenici pravosudne policije, za poslove tretmana visoko obrazovani službenici kao što su strukovni učitelji. Pod pojmom zatvorenika razlikuju se mnoge kategorije, a za svaku od njih su zakonski propisana prava, obveze i odgovornosti. Najvažnije je da se prema svakom zatvoreniku, neovisno o tome u koju kategoriju spada, postupa čovječno, da se poštuje njegovo dostojanstvo i da ga se osposobi za kasniji život na slobodi.

Na temelju prikaza statističkih podataka, može se zaključiti kako je u 2021. godini kaznu zatvora izdržavalo 39,04% manje zatvorenika nego što je to bilo godinu prije. Pri tome je najveći broj zatvorenika počinilo kaznena djela protiv imovine, javnog reda i zdravlja ljudi. 31.12.2021. godine je u hrvatskim kaznionicama, zatvorima, odgojnim zavodima i centrima popunjenost radnih mjesta iznosila 72,27% što je najviše u posljednjih pet godina. Što se, pak, tiče, Kaznionice i zatvora u Šibeniku, 31.12.2022. godini je zabilježen manji broj zatvorenika, ali i zaposlenika, u odnosu na isti dan 2021. godine. Međutim, ako bi se htjelo protumačiti je li odnos zatvorenika i službenika pravosudne policije u istome optimalan, to nije moguće jer nije bilo moguće doći do podataka o točnom broju tih službenika.

LITERATURA

- Babić, V., Josipović, M., Tomašević, G. (2006). Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2), 685-743.
- Ministarstvo pravosuđa - Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama zakona o izvršavanju kazne zatvora, s konačnim prijedlogom zakona. (2023). Preuzeto sa: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//126.%20-%207.pdf>
- MUP - Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu. (2023). Preuzeto sa: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2022/Prosinac/174%20sjednica%20Vrh//174%20-%2023.docx>.
- MUP – O zatvorskom sustavu. (2023). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-6341/ostale-informacije/zatvorski-sustav/o-zatvorskom-sustavu/25138>.
- MUP – pogodnosti. (2023). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-6341/ostale-informacije/zatvorski-sustav/pogodnosti/6160>.
- MUP – prava zatvorenika i njihova zaštita. (2023). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-6341/ostale-informacije/zatvorski-sustav/prava-zatvorenika-i-njihova-zastita/6158>.
- MUP – priručnik za zatvorenike. (2023). Preuzeto sa: <https://gov.hr/UserDocsImages/Dokumenti//Priru%C4%8Dnik%20za%20zatvorenike%202018.pdf>.
- MUP – rad u zatvorskom sustavu. (2023). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-6341/ostale-informacije/zatvorski-sustav/rad-u-zatvorskom-sustavu/6157>.
- MUP – tretman zatvorenika. (2023). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-6341/ostale-informacije/zatvorski-sustav/tretman-zatvorenika/6159>.
- MUP – Zatvor u Šibeniku. (2023). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/zatvorski-sustav/tijela-zatvorskog-sustava/zatvori/zatvor-u-sibeniku/o-zatvoru-7525/7525>.
- MUP – zatvorski sustav. (2023). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/zatvorski-sustav/6150>.
- Pravilnik o pogodnostima zatvorenika, NN 66/2010
- Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima. (2023). Preuzeto sa: https://mpu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Zatvorski%20sustav//Standardna%20minimalna%20pravila%20Ujedinjenih%20naroda%20za%20postupanje%20sa%20zatvorenicima_Mandela%20rules.docx.
- Vlada Republike Hrvatske – Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu. (2022). Preuzeto sa: <https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacija/Izvje%C5%A1%C4%87a/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20stanju%20i%20radu%20kaznionica,%20zatvora,%20odgojnih%20zavoda%20i%20centara%20za%202021.godinu.pdf>.
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora, NN 14/21

POPIS SLIKA

<i>Slika 1.</i> Zatvorski sustav Republike Hrvatske	2
<i>Slika 2.</i> Struktura Uprave za zatvorski sustav Republike Hrvatske	6
<i>Slika 3.</i> Odjeli Kaznionice i zatvora u Šibeniku	34

POPIS TABLICA

Tablica 1. <i>Ukupni i direktni troškovi po zatvoreniku u 2021. godini</i>	5
Tablica 2. <i>Izrečene sigurnosne mjere na dan 31.12.2021. godine</i>	24
Tablica 3. <i>Broj maloljetnika na kraju 2021. godine kojima je izrečena odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod</i>	26
Tablica 4. <i>Broj maloljetnika na kraju 2021. godine kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora prema dobi</i>	27
Tablica 5. <i>Broj maloljetnika kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora prema spolu</i> ..	27
Tablica 6. <i>Zatvorenici ovisnici o drogama prema dobi i spolu</i>	29
Tablica 7. <i>Zatvorenici ovisnici o alkoholu prema dobi i spolu</i>	30
Tablica 8. <i>Broj službenika Uprave za zatvorski sustav na dan 31.12.2021. godine</i>	31
Tablica 9. <i>Zaposlenici Kaznionice i zatvora u Šibeniku tijekom 2022. godine</i>	35
Tablica 10. <i>Kretanje svih kategorija zatvorenika u Kaznionici i zatvoru u Šibeniku tijekom 2022. godine</i>	36

POPIS GRAFIKONA

<i>Grafikon 1.</i> Struktura direktnih troškova zatvorenika u 2021. godini.....	4
<i>Grafikon 2.</i> Struktura zatvorenika u 2021. godini.....	23
<i>Grafikon 3.</i> Broj zatvorenika u 2021. godini s obzirom na duljinu izvršavanja kazne	25
<i>Grafikon 4.</i> Struktura zatvorenika u 2021. godini prema dobi	25
<i>Grafikon 5.</i> Sistematizirana i popunjena radna mjesta na dan 31. 12. 2021. godine u razdoblju od 2017. do 2021. godine.....	31
<i>Grafikon 6.</i> Bolovanja zatvorskih zaposlenika u razdoblju od 2017. do 2021. godine.....	32